

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БОШ ИЛМИЙ-МЕТОДИК МАРКАЗИ

**ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ПЕДАГОГ КАДРЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ
МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ МИНТАҚАВИЙ МАРКАЗИ**

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

Миозо Улуғбек номидаги ЎзМУ ҳузуридаги
педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг
малакасини ошириш Минтақавий маркази
директори _____Ф.Эсанбобоев

“ ____ ” _____ 2015 йил

“ТЕСТОЛОГИЯ” МОДУЛИ БЎЙИЧА

ИШЧИ ЎҚУВ ДАСТУРИ

Тошкент – 2015

Модулнинг ишчи дастури Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими йўналишлари бўйича ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 201 йил _____ -сонли баённомаси билан маъқулланган ўқув дастури асосида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

Н.Полвонов – тарих фанлари номзоди, доцент

Такризчилар:

Х.Алимов-психология фанлари номзоди, доцент

Ишчи дастур

Дастурнинг асосий мақсади ва вазифалари

- Тингловчиларга Тестология тушунчаси, Тестологиянинг фан сифатида шаклланиш босқичлари, Ўзбекистон таълим тизимида тест топшириқларининг қўлланиши тўғрисида қиёсий, таҳлилий маълумотлар бериш, замонавий педтехнологиялардан фойдаланиб тингловчиларнинг малакасини оширишга кўмаклашиш;

- Тест топшириқларининг шакллари, мазмуни, тест тузишнинг назарий асослари уни таълим-тарбия жараёнида қўллашнинг афзалликлари тўғрисидаги асосларнинг ишлаб чиқилганлигини ёритиш ва тингловчиларда тестларни аниқ илмий назарий таҳлил қилиш, холис баҳолаш ва мустақил фикрни вужудга келтиришга эришиш;

- Тест тузиш методикаси. Тестларнинг турлари, мазмуни ва кўрсаткич нормалари. Тестларнинг стандарт меъёрлари. Ёш нормалари. Гуруҳий нормалар. Нисбий норма. Фан соҳалари бўйича тест тузишнинг асосий тамойиллари, қоидалари, талаб ва мезон кўрсаткичлари билан боғлиқ ўзгаришлар ва янгиланишларни илмий назарий таҳлил этиш ва ўзига хос хусусиятларини тингловчиларга етказиш;

- Тест саволларини Давлат тест марказига тақдим этиш форматлари Тестлардан масофавий таълим тизимида фойдаланиш, таълим-тарбия билан боғлиқ бўлган назарий-концептуал масалаларда, бу жараёнда таълим-тарбия ролининг ошиб бориши, юксак малакали мутахассис кадрлар тайёрлаш борасидаги ислохотларда, эришилган ютуқларни олий таълим тизими билан боғлиқ ҳолда таҳлил этиш, таълим-тарбиянинг самарадорлигини оширишда тест синовларининг аҳамиятини ўрганишдан иборат.

Фан бўйича билимлар, кўникмалар, малакаларга қўйиладиган давлат талаблари

Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқитувчилари малакасини оширишга қўйиладиган давлат талаблари ва тайёргарлик йўналишлари бўйича ДТС, Низомлар ва намунавий дастурлар асос қилиб олинган.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

Фан мазмуни ўқув режадаги биринчи блок, иккинчи блок ва мутахассислик фанларининг барча соҳалари билан узвий боғланган ҳолда,

ижтимоий-гуманитар ва аниқ-табиий фанлар бўйича тест тузиш тартиби педагогларнинг умумий тайёргарлик даражасини оширишга хизмат қилади.

Фаннинг Олий таълимдаги ўрни

Ўзбекистон Республикаси таълим тизимида Тестология фанининг ўрни бекиёс. Биринчидан, 20 йилдан буён Ўзбекистон Республикаси ОЎЮга тест синовлари орқали қабул амалга оширилаяпти; иккинчидан кўпгина ОЎЮнинг баъзи йўналишларида жорий, оралик, якуний назоратлар тест топшириқлари билан ўтказилиш йўлга қўйилмоқда. Бу ва бошқа ҳолатлар ОЎЮ профессор – ўқитувчилари ҳамда ходимларининг тест топшириқлари, Тестология фани бўйича чуқурроқ билимга эга бўлишини талаб қилади. Тестология бўйича билимларнинг такомиллаштирилиши ОЎЮда инновация ютуқларини қўллаш ва таълим тизимини модернизациялаш жараёнида ўзининг ифодасини топади.

Маъруза-тренинг машғулотлари мавзулари

№	Мавзунинг номи	Маъ- руза	Семи нар	Кўчма машғу лот	Тажри ба алма- шиш	Мус- та- қил
1.	Тестология фанининг предмети, мақсад, вазифалари, асосий тушунчалари	2		-	-	
2.	Тест тузиш методикаси.		1	-	-	
3.	Тестлар тўпламини шакллантириш, тест ўтказиш ва натижаларининг таҳлили		1	-	-	
ЖАМИ: (соат)		2	2	-	-	

Маърузалар матнлари

1-МАВЗУ. Тестология фанининг предмети, мақсад ва вазифалари.

Асосий тушунча ва тамойиллари. (2 соат маъруза)

Режа:

- 1.Тестология фанининг предмети, мақсад ва вазифалари.**
- 2.Тестология фанининг асосий тушунча ва тамойиллари.**
- 3.Тест синовлари эволюцияси ва тест топшириқларининг шакллари.**

Таннч сўзлар. Тест, тест валидлиги, тест меъёрлари, тест турлари, тест қоидалари.

Замонавий жамиятнинг ривожланиш тенденцияси таълим ва унинг сифатини модернизациялашнинг устивор йўналишларини белгилайди. Жамият ва давлатнинг талабларига мос келадиган таълим олувчиларнинг тайёргарлиги даражасини таъминлаш мақсадида таълим муассасалари ҳолатининг мониторинги ва диагностикасини амалга ошириш, ўқитишнинг объектив натижаларини мунтазам таҳлил қилиш таълим сифатини оширишнинг муҳим шарти бўлиб ҳисобланади. Шу ўринда олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларига қабул жараёнларида ўқувчи ва абитуриентларнинг тайёргарлик даражасини баҳолашда юқори даражада ҳолисликни, ҳаққонийликни ва тенгликни таъминлаш имконини берадиган тестлардан фойдаланишга асосланган педагогик ўлчовлар алоҳида ўрин тутди. Педагогик ўлчовлар – педагогика соҳаси бўлиб, синалувчиларнинг ўқув фаолияти натижаларини ўлчаш ва баҳолашнинг усул ва воситаларини ишлаб чиқади ва амалда қўллайди.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришган даврда мамлакатимиз халқ хўжалигининг барча тармоқлари қаторида таълим тизими, уни таркибий қисми бўлган Олий ва ўрта махсус таълими ҳам туб ислохотларни бошдан кечириб, такомиллашиб бормоқда. Айниқса, Ўзбекистон Республикаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва «Таълим

тўғърисида» ги қонуннинг қабул қилиниши (1997 йил, 29 август) ва уларда мамлакатимиз таълим тизимини ислоҳ қилишнинг асослари, тамойиллари ва босқичларини белгилаб берганлигини алоҳида таъкидлаш лозим. Миллий мустақиллик ғоялари сингдирилган бу тарихий ҳужжатлар муваффақиятли амалга оширилмоқда. Бунинг натижасида ривожланган мамлакатлар таълим тизимини ўрганишга ҳам кенг йўл очилди, иқтидорли ёш олимларимиз ва талабалар «Устоз» ва «Умид» ҳозирги “Истеъдод” жамғармалари орқали ривожланган хорижий мамлакатларнинг нуфузли олий ўқув юртларида таълим олишдек бахтга муяссар бўлмоқдалар. Ўз навбатида хорижий мутахассислар ҳам мамлакатимиз таълим тизимида рўй бераётган ислоҳотларни ўрганиб, уларга ижобий баҳо бермоқдалар. Бу каби ўзаро алоқалар ўз навбатида мамлакатимиз таълим тизимида ривожланган мамлакатлардаги илғор педагогик технологияларни ўз миллий кадриятларимиз нуктаи назаридан таҳлил қилиб, ўқув жараёнига жорий этишни ҳам тақозо қилмоқда. Зеро, бу каби амалий ишлар мамлакатимиз таълим тизимини жаҳон таълим стандартлари билан интеграциялашувининг асосий белгиларидан бири бўлиб ҳисобланади. Шунинг учун ҳам, Ўзбекистон Республикаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг иккинчи босқичида «ўқув-тарбиявий жараёнини илғор педагогик технологиялар билан таъминлаш» алоҳида кўрсатиб ўтилган.

Касбий таълим йўналишлари талабаларини илғор педагогик технология ва уни ўқув жараёнига жорий этиш бўйича тизимли ахборотлар билан қуроллантириш мақсадида яратилган. У уч бўлимдан иборат:

1- бўлим - Педагогик технологиянинг назарий асослари, 2- бўлим - Тестшунослик асослари, 3- бўлим -Тўла ўзлаштириш технологияси. Бўлимлар мазмунини ёритишда АҚСХда яратилган ва ЮНЕСКО томонидан маъқулланиб 30 га яқин ривожланган мамлакатлар (Англия, Япония, Жанубий Корея, Малазия ва ҳ.к.) таълим тизимида муваффақиятли қўлланилаётган педагогик технологиянинг моҳияти, унинг одатдаги ўқитиш усулларида фарқ қилувчи жиҳатлари, Ўзбекистон таълим тизимида уни жорий этишнинг аҳамияти, тест топшириқлари шакллари, уларни тузиш

хамда педагогик технологиянинг тамойиллари ва қоидалари, ўқув материални тўла ўзлаштириш ғоясини вужудга келиши ва унинг амалга ошириш усуллари баён этилган. Ҳар бир мавзуга оид мустақил таълим учун топшириқлар ва турли шаклдаги назорат тестлари берилган. Тузилган тест топшириқлари фақатгина ўзлаштиришни назорат қилибгина қолмай, балки ўргатувчи (ўқитувчи) функцияни ҳам бажаради. Чунки, бу тест топшириқларини ечиш жараёнида мавзуларни мустақил равишда ўзлаштиришга ҳам эришилади. Бу жараёнда Тестология фанининг аҳамияти бекиёс.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест марказига юклатилган асосий вазифалардан бири “Республика таълим муассасаларига ўқишга қабул қилишда тест синовини орқали танлаб олиш, кадрлар тайёрлаш сифати ва ўқув жараёни самарадорлигини холисона баҳоланишини назорат қилиш соҳасида давлат сиёсатини амалга ошириш” ҳисобланади. Бу борада Давлат тест маркази (ДТМ) вазифаси этиб “мураккаблик даражаси таълим дастурларига мувофиқ бўлган тест материалларини ишлаб чиқиш ҳамда улар асосида таълим муассасаларига кираётган абитуриентларни тест синовларидан ўтказиш” белгиланган. Давлат тест маркази таълим муассасаларига ўқишга қабул қилишда ўтказиладиган тест синовлари материаллари(топшириқлар)ни тайёрлаш учун олимлар, етакчи педагог мутахассисларни жалб этиш ҳуқуқига эга бўлиб, уларни ўқитиш ва малакасини ошириш вазифасини ҳам бажаради.

Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасалари бакалавриятига қабул бўйича абитуриентлар тест синовларини ўтказишда тест топшириқларини ишлаб чиқиш ва экспертиза қилиш учун Халқ таълими вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Ўрта махсус касб-хунар таълими маркази тавсияси билан ҳар йили Давлат тест марказига умумий ўрта таълим ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларидан тажрибали педагог – услубчилар, шунингдек, республиканинг етакчи олий таълим муассасалари кафедраларининг профессор-ўқитувчилари жалб қилинади.

ДТМнинг “Тест синовлари технологияларини ривожлантириш” бўлими ходимлари томонидан ҳар йили, мунтазам равишда, қайд этилган ташкилотлар тавсия этган мутахассис-экспертлар учун тест синовлари топшириқларини ишлаб чиқиш ва уларни экспертиза қилиш бўйича услубий семинар машғулотлари ўтказилади, маслаҳатлар берилади, улар услубий кўрсатмалар билан таъминланади. Аммо, тўлақонли, илмий асосланган тест топшириқларини ишлаб чиқиш учун методик семинарлар, маслаҳатлар, эксперт - тестологлар учун тест тузиш ва ишлаб чиқиш бўйича эслатмалар етарли эмас.

Абитуриентлар тест синовлари учун тест топшириқларини ишлаб чиқиш ва уларни экспертиза қилиш бўйича экспертлар билан олиб борилган услубий ишлар айрим фанлардан кўпчилик ўқитувчиларнинг замонавий тестология асослари бўйича билимлари пастлигини кўрсатди. Кўпчилик педагоглар тест - бу саволлар ва уларга берилган жавоблар рўйхатидан иборат, тестни яратиш ҳеч қандай махсус билим талаб қилмайди, деб мушоҳада юритадилар.

Таълим соҳасидаги тест синови - бу тестдан ўтувчиларнинг маълум ўқув фанлари ёки таълим дастурлари бўйича тайёргарлиги даражасини холис баҳолаш усулидир. Тест топшириқларини бажариш интеллектуал фаолият бўлиб, у чегараланган вақтда ва назорат қилинадиган шароитларда амалга оширилади. Тест синовлари натижаларининг холислиги, биринчи навбатда, тест топшириқларининг сифатига боғлиқ, шунинг учун топшириқларни ишлаб чиқишда замонавий тестология фани назарияси ва амалиётига асосланган талабларни инобатга олиш зарур.

Шу ўринда эслатиб ўтамиз, **тестология** - шахснинг турли хил хусусиятларини махсус ишлаб чиқилган тестлар ва уларни талқин қилиш усуллари ёрдамида баҳолаш имкониятларини ўрганувчи фан бўлиб, тестолог тестологиянинг назарий ва амалий масалалари билан шуғулланувчи мутахассисдир.

Замонавий тестология етук амалий фан бўлиб, ўзида тест топшириқларини яратишнинг асосий тушунчалари ва терминларини,

тамойилларини, шаклларини (тузилишини), мазмунига, қийинлигига қўйиладиган талабларни, тест топшириқларини баҳолаш шкалаларини, яъни тест топшириқлари банкени яратиш бўйича фаолиятни белгиловчи меъёрларни ўзида жамлайди.

Ҳозирги вақтда ихтиёрий таълим муассасасининг ҳар бир ўқитувчиси ўз фаолиятида ўқитадиган фани бўйича ўқувчиларнинг билим даражасини баҳолаш усули сифатида тест ўтказишдан фойдаланади. Бунинг учун у илмий асосланган тест топшириқларини Давлат таълим стандартлари ёки Давлат талабларига мос таълим дастури бўйича ишлаб чиқиши зарур. Таълим муассасалари ўқитувчилари замонавий тестология фани талабларига жавоб берадиган тест топшириқларини ишлаб чиқиши учун махсус тайёргарликни ташкил этиш зарур.

Таълим тизими учун тестологларни тайёрлаш бўйича чет эл мамлакатлари, жумладан, Россия Федерацияси (РФ) тажрибаси ўрганилган. РФ таълим тизимида педагоглар малакасини ошириш таълим муассасаларида тестолог-мутахассисларни тайёрлаш курслари ташкил этилган бўлиб, қўшимча «Тестолог», яъни педагогик ўлчовлар соҳаси бўйича мутахассис малакасини олмоқчи бўлган шахсларни тайёрлаш учун қўлаб касбий таълим дастурлари мавжуд. Бунинг учун касбий таълим дастурлари ва тайёрлаш даражасининг минимум мазмунига қўйилган Вақтинчалик давлат талаблари тасдиқланган. Дастур таълим тизимининг профессор-ўқитувчилари, педагогик ва илмий-тадқиқотчи кадрлар таркибидан тестологларни тайёрлаш учун мўлжалланган. «Тестолог» малакаси олий таълим муассасаларини педагогика ва психология йўналишлари бўйича битирувчиларнинг, шунингдек, магистратура битирувчиларнинг асосий малакасига қўшимча бўлиб ҳисобланади. Дастурдан, шунингдек, олий таълимдан кейинги таълим ва қўшимча касбий таълим тизимида ҳам фойдаланиш мумкин. Қайд этилган қўшимча малака шахсларга малака имтиҳонлари ва малакавий иш ҳимояси муваффақиятли яқунлангандагина берилади. Касбий таълим дастури бўйича тайёрлашнинг меъёрий муддати 1480 соатни ташкил этади. Ўқитиш шакли – кундузги. Ушбу дастурнинг мақсади курсни ўқиган шахсларни қуйидаги

фаолият турларига тайёрлашдан иборат: ҳар хил турдаги педагогик тестларни ишлаб чиқиш; педагогик тестларни ўқув жараёнида қўллаш; тест топшириқлари сифатини экспертиза қилиш; педагогик ўлчовлар соҳасида тадқиқотлар ўтказиш; педагогик жамоани педагогик тестлар имконияти билан таништириш; педагогик ўлчовлар муаммолари бўйича маъруза, амалий ва семинар машғулотларини ўтказиш. Педагогик ўлчовлар бўйича мутахассисларнинг фаолият соҳаси таълим муассасалари, шунингдек, фаолияти таълим тизими билан боғлиқ бўлган бошқа муассаса ва ташкилотлар бўлиши мумкин.

Шунингдек, ягона давлат имтиҳонининг очик турдаги топшириқларни текшириш бўйича минтақавий предмет комиссиялари экспертларини тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш амалиёти бўйича РФ тажрибаси ўрганилган. Бунда Педагогик ўлчовлар федерал институти мутахассислари томонидан олий касбий таълимнинг давлат таълим стандарти асосида экспертларни тайёрлаш курси дастури ва курсни ўтказиш учун ўқув-услубий материаллар ишлаб чиқилганлиги ҳақида маълумотга эга бўлинди. Курснинг мақсади мутахассис-экспертларнинг очик турдаги топшириқларни текшириш ва баҳолаш соҳасидаги касбий маҳоратини шакллантириш ва ривожлантиришга қаратилган бўлиб, унинг вазифалари:

- тингловчилар томонидан ягона давлат имтиҳонининг аҳамиятини тушунишга ёрдам беришдан; тингловчиларда таълим ютуқларини баҳолашнинг замонавий технологиялари ҳақида, синовларни ўтказиш жараёнини ва очик турдаги топшириқларга битирувчиларнинг берган жавобларини текшириш ва баҳолашни белгиловчи меъёрий ҳужжатлар мазмуни ҳақида асосий назарий-услубий билимлар тизимини шаклланишига кўмаклашишдан;

- фандан тузиладиган назорат материалларининг тузилиши ва мазмуни, ҳар хил турдаги (жавобни танлаш, қисқа жавобли, очик турдаги) топшириқлардан мақсадли фойдаланиш, уларни ишлаб чиқиш тамойиллари ва усуллари тўғрисида тушунчаларининг шаклланишига кўмаклашишдан;

- очик турдаги топширикларга битирувчиларнинг берган жавобларини текшириш ва баҳолашни белгиловчи кўрсатмалар билан ишлаш; очик турдаги топширикларга битирувчиларнинг берган жавобларини текшириш ва холис баҳолаш; минтақавий предмет комиссиялари экспертларини мустақил ташкил этиш ва тайёрлаш бўйича кўникмаларини шаклланишига кўмаклашишдан иборат.

Таълимий тестларнинг долзарб муаммолари бўйича хорижий давлатларнинг тажрибаси ўрганиш кўпгина давлатлар (Англия, Франция, Германия, Япония, Америка Қўшма Штатлари)да охириги ўн йиллик ичида тест жараёнига ўзгартириш киритиш тенденциясига ўтилаётганлигини кўрсатди. Бунда ёпиқ тест топшириклари асосида ўтказилган тест синовлари билан чегараланиб қолмаслик, балки очик тест топшириклари асосида ўтказилган тест синовлари на фақат ўқувчининг билимини, балки ечиш усулларини, баён этиш мантиқини, фикрлаш ва бошқа қобилиятларини, шунингдек, амалий топширикларни бажариш имконини бериши таъкидланган. Тестологиянинг илмий-услубий асослари, уларнинг татбиқи ва бу соҳадаги хорижий давлатлар тажрибалари тест ўтказиш (баҳолаш) мақсадга кўра амалга оширилишини талаб этади. Яъни қабул, мониторинг, аттестация ёки бошқа жараёнлар учун ўтказиладиган тест синовларида кўзланган мақсадга қараб очик ёки ёпиқ турдаги тест топширикларини қўллаш тавсия этилади.

Давлат тест марказига жалб қилинган экспертлар тест топширикларини яратиш технологияларини билиши ва қўллаши жаҳон андозалари даражасида бўлиши давр талаби бўлиб, ДТМнинг тест синовлари технологияларини ривожлантириши бўйича олиб борадиган фаолияти бевосита тестологлар тажрибасига ва малака-кўникмаларига боғлиқдир.

Давлат тест маркази қабул тест синовларини такомиллаштириш ва тест тузувчиларни тайёрлаш бўйича маълум тажрибага эга. 2004-2009 йиллари Давлат тест маркази ва Британия Кенгаши ҳамкорликда тест синовларини такомиллаштириш ва тест тузувчиларни тайёрлаш бўйича лойиҳани амалга оширдилар. Лойиҳа тест ўтказишнинг замонавий самарали усулларини

татбиқ этиш, инглиз тили, ўзбек тили ва адабиёти, тарих, математика, кимё каби фанлардан тест тузувчилар гуруҳини тайёрлаш, пилот вариантда тест топшириқларини тузиш ва ўтказиш, статистик маълумотларни таҳлил қилиш, ўқитувчилар учун семинарлар ўтказиш масалаларига қаратилган. Ушбу лойиҳа бўйича ўқитилган ўқитувчилар ҳозирда республикаимиз таълим муассасаларига қабул тест синовларини ўтказиш учун тест топшириқларини тайёрлаш ва экспертиза қилишда иштирок этмоқдалар.

Шу ўринда таъкидлаш лозимки, ишлатилаётган тестлар махфийлигини ва тест синовларини ўтказишнинг холислигини таъминлаш учун тест топшириқларини ишлаб чиқувчиларни ва тестлар банкини даврий янгилаб туриш зарур. Ҳозирги вақтда тест топшириқларини тузиш жараёнида махсус ўқитилган тест тузувчиларни даврий алмаштириб туриш учун улар етарли эмас.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 16 февралда 25-сонли қарори билан тасдиқланган «Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишга қўйиладиган давлат талаблари»да педагог кадрларнинг тайёрланганлигига қўйиладиган талаблар, умумий малака талаблари белгиланган. Жумладан, давлат талабларида таълим олувчиларнинг билимларини холисона назорат қилиш ва баҳолаш маҳорати бўйича “Педагог таълим олувчиларнинг билимлари ва маҳоратларини холисона баҳолаш принциплари, методлари ва механизмларини билиши, стандартлаштирилган тестларни ишлаб чиқиш, таълим олувчиларнинг ўзлаштиришини назорат қилишнинг турли шакллари самарали қўллаш маҳоратига эга бўлиши керак”лиги белгиланган.

Шулардан келиб чиқиб, республикаимиз таълим тизимининг кадрлар салоҳиятини ривожлантириш учун тест топшириқларини тузиш, тест синовлари натижаларини таҳлил қилиш ва қайта ишлаш усулларини, ёндашувларини ўзлаштириш мақсадида мутахассис – тестологларни даврий ўқитиш зарур бўлади. Шу мақсадда Қайта тайёрлаш ва малака ошириш таълим муассасалари тизимида республикаимиз педагогик ходимларни

ўқитиш жараёнига касбий таълим дастури бўйича “Замонавий тестология асослари” ўқув курсини киритиш тавсия этилади. Ушбу курс таълим дастурини ишлаб чиқишда таълим тизими учун тестологларни тайёрлаш ишлари бўйича халқаро тажрибадан фойдаланиш мумкин.

Тестология тушунчаси. Тестология - шахснинг турли хил хусусиятларини махсус ишлаб чиқилган тестлар ва уларни талқин қилиш усуллари ёрдамида баҳолаш имкониятларини ўрганувчи фан бўлиб, тестолог тестологиянинг назарий ва амалий масалалари билан шуғулланувчи мутахассисдир. Таълимнинг асосий мақсади — ўқувчиларга фанлар бўйича назарий билимлар бериш, амалий кўникма ва малакалар ҳосил қилиш, уларда маънавий, ахлоқий фазилатларни тарбиялаш, дунёқарашларини шакллантириш, кенгайтириш ва ривожлантиришдан иборатдир. Берилаётган билим, ҳосил қилаётган кўникма ва малакалар қай даражада ўзлаштирилганини аниқлаш ва баҳолаш ўқитувчи учун ҳам, ўқувчи учун ҳам муҳим аҳамиятга эга. Уларни аниқлашда эса турли форма ва методлардан фойдаланилади. Жумладан, савол ва жавоблар, суҳбат, ёзма ишлар коллеквиум, семинар, синов, имтиҳонлар ўтказиш ва бошқалар. Юқорида қайд қилинган форма ва методларга нисбатан тест топшириқлари асосида синовлар ўтказиш ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакалари даражасини аниқлашда ҳамда баҳолашда анча қулай ва самарали йўللardan бири ҳисобланади.

Тестлардан фойдаланиш ҳозирги куннинг асосий талабларидан биридир. Бу эса билим, кўникма ва малакалар қай даражада ўзлаштирилганини (қай даражада) ва баҳолашнинг объектив миқдорига бўлган зарурият билан боғлиқдир. Тест — инглизча сўз бўлиб, «тестр», яъни «текшириш» маъносини билдиради. Тестлардан фойдаланиш ҳақидаги дастлабки маълумотлар инглиз олими Фишернинг 1864 йилда эълон қилинган «Scale books» китобида, Америка олими Ж.И.Ройошнинг «Орфография — билимларни текшириш» жадвалида (1884), немис олими Эббенгауснинг (1897) нуқтали бўлиб қолдирилган матнларида келтирилган. XIX асрнинг дастлабки ўтган йилида мактабда ўзлаштиришни

аниқлашга хизмат қилувчи тестлар Германияда, кейинчалик АҚШда яратилиб янада ривожлантирилган. Ҳозирги пайтда бундай тестлар Буюк Британия, Скандинавия, Нидерландия, Туркия, АҚШ, Германия мактабларида муваффақият билан қўлланиб келинмоқда.

Тестлар умуман қуйидаги қисмларга бўлинади: а) психологик; б) педагогик; с) социологик. Психологик тестлар — шахснинг психологик хусусиятларини, унинг интеллектуал томонларини ўрганади ва аниқлайди. Педагогик тестлар таълим-тарбия жараёнида билимлар даражасини аниқлайди. Социологик тестлар — шахснинг ижтимоий томонларини ўрганади ва аниқлайди. Бу ерда кўпроқ педагогик тестлар ҳақида тўхталиб ўтишга тўғри келади. Педагогикада қўлланадиган тестлар предмет тестлари деб аталади. Предмет тестлари ҳар бир предметдан ўқувчиларнинг билимларини мустаҳкамлаш, умумлаштириш, системалаштириш, ўзлаштириш даражасини аниқлаш ва баҳолаш мақсадларига қаратилиши мумкин. Ўқув йили давомида таълим-тарбия жараёнида юқоридаги тест формаларининг исталганидан фойдаланиш мумкин. Битириш ва кириш имтиҳонларида программалаштирилган тестлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Тест варианты қанча кўп бўлса, синов натижаси шунча объектив бўлади. Тестологиянинг фан сифатида шаклланиш босқичлари. Тестология ва унинг фаолият соҳалари. Касбий таълим йўналишлари талабаларни илғор педагогик технология ва уни ўқув жараёнига жорий этиш бўйича тизимли ахборотлар билан қуроллантириш мақсадида яратилган. Тестшунослик асослари мазмунини ёритишда унинг одатдаги ўқитиш усулларидан фарқ қилувчи жиҳатлари, Ўзбекистон таълим тизимига уни жорий этишнинг аҳамияти, тест топшириқлари шакллари, уларни тузиш ҳамда педагогик технологиянинг тамойиллари ва қоидалари, ўқув материални тўла ўзлаштириш ғоясини вужудга келиши ва унинг амалга ошириш усуллари баён этилган. Ҳар бир мавзуга оид мустақил таълим учун топшириқлар ва турли шаклдаги назорат тестлари берилган. Тузилган тест топшириқлари фақатгина ўзлаштиришни назорат қилибгина қолмай, балки ўргатувчи (ўқитувчи) функцияни ҳам

базаради. Чунки, бу тест топширикларини ечиш жараёнида мавзуларни мустақил равишда ўзлаштиришга ҳам эришилади.

Ўз-ўзини баҳолаш саволлари:

1. “Тест” сўзи қайси тилдан олинган ва маъноси нима?
2. Тестология фанининг предмети, мақсад ва вазифаларини очиб беринг;
3. Тестология фанининг асосий тушунча ва тамойилларини айтиб беринг;
4. Тест синовлари эволюцияси нима?
5. Тест топширикларининг шакллари ҳақида қандай тасаввурга эгасиз?

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2012.
2. Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни. Т, 1997.
3. Ўзбекистон Республикаси "Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури". Т, 1997.
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 24 июндаги 293-сонли «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги қарори.
5. Аванесов В.С. Композиция тестовых заданий. Москва, 2002.
6. Временные государственные требования к минимуму содержания профессиональной образовательной программы и уровню подготовки лиц при получении дополнительной квалификации "Тестолог (специалист в области педагогических измерений)". Министерство образования Российской Федерации. Москва, 2000г., 14 стр.
7. Федеральная служба по надзору в сфере образования и науки РФ, Федеральный институт педагогических измерений. Сборник материалов для организации подготовки региональных экспертов ЕГЭ в 2005 г., 26 стр.
8. Фарберман Б.Л. Прогрессивные педагогические технологии. Т.:ИПВССШ. 1999. -84 с.
9. Тестология бўйича русча-ўзбекча, ўзбекча-русча изоҳли терминологик луғат-минимум / Техника фанлари доктори Б.М.Исмаиловнинг умумий таҳрири остида. Тошкент: Давлат тест маркази, 2005. Рус ва ўзб. тил. – 136 бет.
10. Ковалева Г.С. Национальный фонд подготовки кадров, Программа развития и совершенствования государственных образовательных стандартов и тестирования (Первый этап). Итоговый отчет. Зарубежный опыт построения и актуальные проблемы развития образовательного тестирования. Москва, 2001 г., 26 стр.

- 11.Крисилов В.А. Опыт проведения рейтингов украинских и российских вузов /Крисилов В.А., М.Л. Слуцкая // Ранжирование высших учебных заведений: состояние, тенденции, проблемы. Коллективная монография / Под. Ред. В.Н. Бержанского. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2007, - С.29-41.
- 12.Қосимов С., Сапаев М., Юсупов А. Рисола. Европа тажрибалари асосида Ўзбекистон олий таълим муассасалари рейтинг тизимини такомиллаштириш. Урганч, 2009 й., 41 бетда.
- 13.Ўзбекистон Республикаси Олий таълим муассасаларининг 2004-2005 ўқув йили бўйича рейтинг натижалари., ЎзР ВМ хузуридаги Давлат тест маркази, Тошкент, 2005 й.
- 14.“Ахборотнома” илмий-услубий журналининг 2012 йил 1-сони.
- 15.“Ахборотнома” илмий-услубий журналининг 2012 йил 2-3-сони.

2-мавзу. Тест тузиш методикаси (1 соат амалий)

Режа:

1.Тест тузиш методикаси. Тестларнинг стандарт меъёрлари.

2. Тестларнинг мазмуни ва кўрсаткич нормалари. Ёш нормалари. Гуруҳий нормалар. Нисбий норма.

3.Фан соҳалари бўйича тест тузишнинг асосий тамойиллари, қоидалари, талаб ва мезон кўрсаткичлари.

Таянч сўзлар. Тест методикаси, Стандарт, меъёр, тест мазмуни, Нисбий норма.

Тест тузиш методикаси. Тестларнинг турлари, мазмуни ва кўрсаткич нормалари. Тестларнинг стандарт меъёрлари. Ёш нормалари. Гуруҳий нормалар. Нисбий норма. Фан соҳалари бўйича тест тузишнинг асосий тамойиллари, қоидалари, талаб ва мезон кўрсаткичлари.

Тест топшириқларига қўйиладиган дидактик талаблар. Тест саволлари мукамал бўлиши учун, уларни тузишда бир қанча талабларга риоя қилиш зарур. Булар қуйидагилардан иборат: тест топшириқлари мазмунининг ўқув мақсадига мувофиқлиги; материал аҳамиятлилиги; илмий аниқлик; изчиллик; тўқислик ва уйғунлик; ўзлаштириш даражасига кўра табақалашганлиги; самарадорлик (кумулятивлик); тил раволиги ва аниқлиги; бир маънолилик; вақтнинг қатъий белгиланиши; ихчамлик; мураккаблик меъёри; тўғри жавобда қўшимча белгиларининг мавжуд эмаслиги; вариативлик; шаклан ва мазмунан ўзаро боғлиқлик.Ижтимоий-гуманитар ва аниқ-табиий фанлар бўйича тест тузиш тартиби.

Тест тузиш методикасининг асосий қоидаларидан бирига нима мақсадда тест тузилаётганлигини аниқлаштириш киради. Бунда Тест топшириқларини тузиш ва синаш методикаси,Тест топшириқларига қўйиладиган дидактик талаблар, Тест режасини ишлаб чиқиш, Фан бўлимлари бўйича тест режаси, Ўқув материални ўзлаштириш даражалари бўйича тест режасини аниқлаштириб олиш зарур.

Тест топшириқларига қўйиладиган дидактик талаблар. Тузилган тест топшириқларининг ҳаммасини ҳам бирдек қўллашга ярокли деб бўлмайди. Тест саволлари мукамал бўлиши учун, уларни тузишда бир қанча

талабларга риоя қилиш зарур. Булар қуйидагилардан иборат: тест топшириқлари мазмунининг ўқув мақсадига мувофиқлиги; материал аҳамиятлилиги; илмий аниқлик; изчиллик; тўқислик ва уйғунлик; ўзлаштириш даражасига кўра табақалашганлиги; самарадорлик (кумулятивлик); тил равонлиги ва аниқлиги; бир маънолилик; вақтнинг қатъий белгиланиши; ихчамлик; мураккаблик меъёри; тўғри жавобда қўшимча белгиларининг мавжуд эмаслиги; вариативлик; шаклан ва мазмунан ўзаро боғлиқлик.

Энди мазкур талабларни бирма-бир қисқача кўриб чиқайлик.

1. **Ўқув мақсадига мувофиқлиги.** Тест топшириқларининг мазмуни аниқлаштирилган (идентификацияланган) ўқув мақсадларига мувофиқ бўлиши лозим. Ўқув мақсадлари мажмуи иерархик тузилишига эга. Шунинг учун нисбатан яқин мақсадни амалга оширмай туриб, умумий (нисбатан олис) мақсадга эришиб бўлмайди. Ҳар бир тест саволи маълум бир ўқув мақсадининг рўёбга чиқишини таъминлаши зарур.

2. **Материалнинг аҳамиятлилиги.** Тест саволларига ўқув материалининг энг муҳим, асосий қисмларини киритиш лозим. Тестда топшириқлар сони одатда чекланган бўлади. Бинобарин, тўғридан-тўғри қўйилаётган масалада барча мавзулар тўлиқ қамраб олинмаган бўлиши мумкин. Талабанинг умумий ҳолатдан хусусий хулосага келиши (дедуктив) ва аксинча, айрим далиллардан умумий хулосалар (индуктив) чиқара олиши, унинг назарий қоидаларни алоҳида ҳолатларда қўллашни нечоғлик ўзлаштириб олганини, тафсилотларни билиши эса назарий асосларни тушунтира олиш қобилиятларини кўрсатади.

3. **Илмий аниқлик.** Тестга мушоҳада, билим орқали асослаш мумкин бўлган ҳаққоний маълумотлар киритилади. Фандаги мунозарали қарашларни тест саволларига киритиш тавсия этилмайди. Тест топшириқлари табиати асосан, аввалдан маълум, аниқ жавоб беришни тақозо этади.

4. **Изчиллик.** Тестдаги топшириқлар маълум бир фанга таалукли, умумий билим моҳиятига кўра ўзаро боғлиқ бўлиши лозим. Изчиллик айна

бир топширик жавобини умумий тест натижаларига нисбатан муносабатида (коррелятив) кўринади.

5. **Тўқислик ва уйғунлик.** Тестдаги топшириқларнинг умумий сони мавзу ва қисмларга нисбатан мувофиқ тақсимланиши аҳамиятли. Бу талаб тест режасини ишлаб чиқишда амалга оширилиши лозим.

6. **Ўзлаштириш даражасига кўра табақаланганлиги.** Ўқув материалининг маълум бир таркибий қисмига оид ўзлаштириш даражаси турлича (билиш, эслаб қолганини тасвирлаш, самарадор билимлар ва ижодий фикрлаш) бўлган тест топшириқларини тузиш лозим. Бу талаб ҳам тест режасини ишлаб чиқишда амалга оширилиши лозим.

Билиш даражасидаги тест топшириқлари аввал ўзлаштириб олинган маълумотларни қайта тиклашга асосланади. Бунда хотира қуввати катта аҳамиятга эга бўлади.

Репродуктив даражадаги тестларда эса, талаба олдин ўзлаштирилган маълумотлар асосида мустақил фикрлайди, топшириқ бажарганда эса, фанда аввалдан маълум бўлган қоида ва алгоритмларга (йўлланмаларга) суянади. Бундай ҳолда у, эса қолганни тасвирлаш, қайта тиклаш йўлидан боради.

Самарадор билимлар ва ижодий фикрлашга оид тест топшириқлари эса синалаётган шахснинг маълум умумий услубларни топшириқда кўрсатилган аниқ шарт-шароитларга мустақил қўллаш лаёқатини синайди. Самарадор билимлар ва ижодий фикрлаш фаолияти тайёр қоидалар ва алгоритмлар асосида эмас, маълум қоидаларга кўра яратилган ёки янги шароитдаги фаолият жараёнида қайта яратилган қоидаларга биноан амалга оширилади.

Ижодий фикрлаш даражасига оид тузилган тестларда топшириқ умумий ҳолда баён этилади, мақсадга эришиш учун зарур бўлган ҳатти-ҳаракатлар ва вазиятларни талаба ижодий фикрлаш натижасида аниқлайди. Бундай тест топшириқларни ечиш жараёнида бутунлай янги ахборот (қоида, хулоса, шакл ва ҳ.к.) яратилади.

7. **Самарадорлик (кумулятивлик).** Самарадорлик тест топшириқларининг борган сари мураккаблашиб боришини назарда тутаяди. Бу қатъий талаб эмас. Чунки, замонавий компьютер тест тизимида талабага

навбатдаги тест топшириғи, аввалгисини қандай ечганига қараб берилади. Яъни аввалги саволга нотўғри жавобдан сўнг, унга нисбатан мураккаб бўлмаган тест топшириқлари берилиши мумкин.

8. **Вақтнинг қатъий белгиланганлиги.** Бу шартнинг моҳияти шундан иборатки, ўйлаш учун 2 дақиқадан ортиқ вақт талаб этиладиган тест саволлари бўлмаслиги лозим. Бирқанча хорижий тест топшириқларини таҳлил этилганда, математика бўйича 65 секунд, тил ва адабиёт бўйича 32 секунд, ижтимоий ва табиий фанлар бўйича 41 секунд, далиллар ва иборалар учун 20-25 секунд, чизмалар учун 90 секунд, шаклларни аниқлаш учун 90-120 секунд вақт ажратилиши маълум бўлди.

9. **Ихчамлик.** Тест топшириқларининг матни чўзилиб кетмаслиги, қалаштириб ташланмаслиги лозим. Мураккаб кўламли ўқув саволини ўзлаштиришни аниқлаш зарур бўлган ҳолларда, уни бир қанча ихчам тест топшириқларига бўлиб тузилгани маъқул.

10. **Тил равонлиги, аниқлиги ва бир маънолилиги.** Тест топшириқларида кўп маънолилиқ ва ноаниқликка йўл қўйиб бўлмайди. АҚСХда тест топшириқларини тузувчилар гуруҳига муайян бир ўқув фани бўйича тажрибали педагог ва рухшуносдан ташқари адабий муҳаррир ҳам киритилиши анъанага айланган.

11. **Мураккаблик меъёри (яроқлилиги).** Тест топшириқлари педагогик жиҳатдан самарали бўлиши учун, улар оддий ахборот бериб қолмаслиги, жавоби очиқдан-очиқ аён бўлмаслиги лозим. Натижаси ярмига тенг ($P \leq 0,5$) бўлган тест топшириқлари нисбатан самарали ҳисобланади. Бундай натижа ўқув материални яхши ўзлаштирган ёки чуқур тайёргарлик кўрмаган талабани аниқлашни осонлаштиради. Шунинг учун ҳам, абитуриентларни танлаш, битирув имтиҳонлари каби муҳим тадбирлар учун тест топшириқлари ўқув дастурини тўлиқ ўрганган талабаларнинг 50 фоизи бажара олиши мумкин бўлган даражада тайёрланади. Демак, маълум бир йўналишдаги тестлар учун 50 фоизлик натижа яхши кўрсаткичдир. Шуни унутмаслик керакки, ўз синфи учун муаллимлар томонидан тайёрланган тест топшириқлари бошқачароқ мезон билан баҳоланади. Бунда 50 эмас, балки 85

фоиз кўрсаткич мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бу ҳақда олдинги мавзуда баён этилган.

12. Тўғри жавобда қўшимча белгиларнинг мавжуд бўлмаслиги. Тест тузишда тажрибасиз киши тушунарли бўлсин, деган мақсадда тўғри жавобни бошқа жавобларга нисбатан кенгроқ ва батафсилроқ баён қилади. Талабалар бу фарқни тез англаб оладилар ва жавобни ана шу белгига қараб аниқлашади. Бунга асло ёъл қўйиб бўлмайди.

13. Вариативлик. Ўқув материалидаги маълум бир мавзунини ўзлаштиришни назорат қилиш учун мантиқий фикр баёни, синтактик тузилиши, морфологик белгилари ёки мураккаблик даражасига кўра турлича бўлган, лекин битта ўқув материалига тегишли тест саволлари тузиш мумкин. Бу бир ўқув мақсадига эришиш ёёлида топшириқлар туркумини яратиш имконини беради (инвариант тестлар). Шу боис компьютер тест тизими топшириқларнинг вариативлик хусусиятига асосланган. Бунда компьютер навбатлаги топшириқни аввалги саволга берилган жавобга кўра танлайди.

14. Шаклан ва мазмунан ўзаро боғлиқлик. Бу талаб фалсафадан, унинг қоидаларини санъат асарларини ўрганишга қиёслашдан олинган. Гегел фикрича, ҳақиқий санъат асари шаклан ва мазмунан яхлит асардир. Бинобарин, тест топшириқлари ҳам шаклан ва мазмунан уйғун бўлиши лозим. Тест топшириқларини юқоридаги талаблар асосида тузиш, ўқитувчиларнинг тест тузиш назарияси бўйича маълумотга эга бўлишларини талаб қилади. Бунинг учун тестшунослик курсларида ўқиш ва тегишли адабиётларни мустақил ўзлаштириб бориш зарур.

Тест топшириқлари тузишга оид юқоридаги талабларга риоя қилиш, уларнинг талабалар билимини ҳаққоний ва аниқ ўлчаш хусусиятларини таъминлайди. Бунинг учун тест топшириқлари тузишда мутахассис олимлар, фан ўқитувчиси, услубчи, педагог ва психологларнинг ҳамкорликдаги фаолиятини таъминлаш зарур.

Тест режасини ишлаб чиқиш. Ўқув фан бўйича тест топшириқлари тузишни **унинг режасини** ишлаб чиқишдан бошлаш тавсия қилинади.

Аввал фан бўйича тест топшириқларининг умумий сони белгиланади. Тегишли кафедра бу масала бўйича қарор қабул қилади. Бунда мазкур ўқув фанини ўрганишга ажратилган умумий соатлар сони ва тест тузишга оид талаблар ҳисобга олинади. Дарсхона машғулотларининг ҳажми катта бўлган курслар учун ўқув режаси бўйича мазкур ўқув фани соатларидан кўпроқ тест топшириқлари сонини танлаш мақсадга мувофиқ. Бу машғулотларнинг ҳар бир ўқув соатига тестда 1-2 та савол қўйишга имкон беради. Масалан, ҳажми 144 соатлик ўқув фанига бир вариант учун 150-160 топшириқни ишлаб чиқиш мумкин. Агар ўқув фанининг соати кўп бўлмаса, (мас. 36 соат) тест топшириқлар сонини белгилашда, унинг ишончилиги билан боғлиқ бўлган фикрларга асосланиб иш кўрилади. Бунга асосан 50 топшириқда ишончилик (билимларни ўлчаш аниқлиги) тахминан 0,7 бўлади, ишончилиқни 0,9 га етказиш учун топшириқлар сони 130 та бўлиши керак. Ишончилиги 0,7 дан кам бўлган топшириқлар якуний баҳолаш учун яроқсиз ҳисобланади. Шунинг учун ҳам, якуний баҳолаш учун тузилган тест топшириқларининг сони энг камида 50 та бўлиши қабул қилинган.

Тест режаси ишлаб чиқилгандан кейин, талабаларнинг тегишли ўқув фанни ўрганиш натижасида, улар оладиган билимларни эгаллашга ва кўникма ҳосил қилишга оид талабларни шакллантирилади. Бу талаблар одатда ўқув фани бўйича ишчи дастурнинг «фаннинг мақсад ва вазифалари» бўлимида ёзилади. Тест топшириқлари талаб этиладиган билимлар, кўникмаларни эгаллаш даражасини тўла-тўқис аниқлаши керак. Бунинг учун тест топшириқларида акс эттирилиши зарур бўлган муайян масалалар рўйхати (тест спецификасияси) ишлаб чиқилади. Масалан:

А - таърифлай олишни билиш;

Б - қонунлар, формулалар, тамойилларни билиш;

В - масалалар ечишда қонунлар, формулаларни қўллашни билиш;

Г - ўхшашлик ва тафовутни топишни билиш;

Д - схема ва графикларни ўқишни билиш;

Е - аппаратлар (техник мосламалар)нинг тузилиши ва ишлатиш қоидаларини билиш;

Ж- ЭҶМ кўллаб математик моделлар ва энг мақбул ҳисоб-китоб услубларидан фойдаланишни билиш;

З - олдиндан таниш бўлган шароитда қарор қабул қила олиш (беморга ташҳис қўйиш, машинани техник ҳолати тўғрисида ахборот бериш, мавжуд маълумотлар асосида бошқаришни билиш ва ҳ.к) ва бошқалар.

Ўз-ўзидан равшанки, келтирилган рўйхат универсал характерга эга эмас, у ҳар бир ўқув фанининг ўзига хослиги асосида тузилади. Масалан: чет тиллар бўйича жумла тузиш каби элементлар; тарихдан муҳим воқялар, атоқли арбобларнинг исми-шарифлари, жамият ривожланишининг изчиллиги каби элементларни ўз ичига олади.

Ҷар бир билим ва кўникмани текширишга тест топшириқларининг муайян фоизи ажратилиши зарур. Тест режасини ишлаб чиқишда бу ғоят муҳим ишдир, тест валидлиги, яъни унинг ўқув дастурига мувофиқлиги кўп жиҳатдан ана шунга боғлиқ бўлади.

Бу масала бўйича, тест ишлаб чиқувчилар ўқув фанининг ишчи ўқув дастурини таҳлил қилиш асосида муайян бир фикрга келишлари мумкин. Сўнгра қабул қилинган топшириқлар сонини ўқув фани бўлимлари ва ўзлаштириш даражалари бўйича тақсимланади. 8-9 жадвалларда 120 та топшириқни ўқув фанининг 4 та бўлими ва ўзлаштириш даражалари бўйича тақсимлаш мисол келтирилган.

Бундай режани ишлаб чиқиш тест валидлигига, унинг ўқув дастури мазмунига мувофиқлиги ва талабалар олган билим, кўникма ва малакаларининг пухта бўлишини кафолатлайди. Тестнинг умумий режаси ишлаб чиқилгандан сўнг, топшириқларни танлаш ва тузиш - энг масулиятли босқич ҳисобланади. Юқорида айтилганидек, бу вазифа одатда курс бўйича бир неча марта дарс берган ва тест бўйича талабалар билимини синаб кўрган энг тажрибали ўқитувчилар иштирокида амалга оширилади.

Тестлар энг камида икки вариантда тайёрланиб, синалувчиларнинг маълум бир қисмига (I вариант ёки А вариант) маълум бир қисмига II вариант (ёки В вариант) қўлланилишини тавсия этамиз. Тестга кирувчи

топшириқлар сони синовнинг қачон ўтказилишига, дастурдаги материал ҳажмининг катта ёки кичиклигига боғлиқ. Ўқув йили давомида қўлланиладиган тестлар 1 соатга, синфдан-синфга кўчириш ва битириш имтиҳонларида қўлланиладиган тестлар 2 соатга мўлжалланиши мақсадга мувофиқдир. Ҳар бир топшириқни бажаришга сарфланадиган вақт 1 минутдан 3 минутгача, ўртача ҳар бир топшириққа ажратиладиган вақт 2 минут атрофида бўлиши мумкин. Шунга амал қилиб тузилган тестларнинг ҳар бир вариантыдаги топшириқлар сони: агар синов 1 соатга мўлжалланган бўлса — 25 та, агар синов 2 соатга мўлжалланган 50 та атрофида бўлади. Топшириқлар 1,2,3... ҳ бўлиши, уларнинг жавоблари эса алфавит бўйича (А, В, С, D, E) ҳарфлар билан белгилангани маъқул. Ўзбек адабиётидан ўтказиладиган тест машғулотида ўқувчиларнинг адабий фактларини: халқ оғзаки ижоди ва ёзма адабиёт хусусиятлари, хилма-хил жанрлари, мактабда ўрганилган адабий асарлар мазмуни, улардаги қаҳрамонларнинг асосий хусусиятлари, бадиий тасвир услублари, ҳамда воситаларини, ижодий ҳамкорлик кўринишларини қанчалик пухта билиши белгиланади. Тест топшириқларини махфий ҳолда тайёрланиши ва топшириқларнинг тўғри жавоблари (яъни калити) фақат унга жавобгар шахсда бўлиши, синов тугагандан сўнг текширувчига шахсан берилиши яна қайтариб олиниши шарт. Тест синови калитлари баҳолаш меъёри қуйидагича: Баҳолаш 5 балли система асосида бўлганлиги учун, тестга кирувчи умумий топшириқлар сони «5» (баҳо)га бўлиниб, ҳар бир баҳога тўғри келувчи, тўғри жавоблар сони белгилаб олинади. Масалан: тестдаги умумий топшириқлар сони 25 та бўлиб, мураккаблик даражаси бўйича уларнинг ҳаммаси бир хил балл билан белгиланган бўлса, 5 га бўлинганда 5 чиқади. Демак, 25 та топшириқнинг ҳар 5 та тўғри жавобига «1» баҳо қўйиш мумкин. Яъни, 1-5 тўғри жавоб - «1» баҳо; 6-10 тўғри жавоб - «2» баҳо; 11-15 тўғри жавоб - «3» баҳо; 16-20 тўғри жавоб - «4» баҳо; 21-25 тўғри жавоб - «5» баҳо. Тест топшириқларини тузишда қуйидаги принципларига амал қилинади. 1) Илмийлик; 2) Изчиллик; 3) Ихчамлик ва аниқлик; 4) Формал эмаслик; 5) Мантиқий кетма-

кетлик; 6) Системалилик; 7) Умумийлик ва хусусийлик; 8) Оддийлик ёки мураккаблик; 9) Кўрғазмалилик; 10) Назария билан амалиётнинг боғлиқлиги; 11) Тафаккурни ривожлантириш; 12) Ижодийлик; 13) Мустақиллик ва онглилик; 14) Табақалаштириш, яъни ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш; 15) Тарбиявийлик; 16) Ўқув дастурига мослик; 17) Вақт жиҳатдан объективлик; 18) Қўллашга мумкинлик. Юқоридаги принципларга амал қилинган ҳолда тузилган тестлар юқори сифатли, самарали бўлади.

Фан бўлимлари бўйича

т е с т р е ж а с и .

1-жадвал.

Ўқув фани бўлимлари	Топшириқлар сони	Умумий сонга нисбатан фоиз ҳисобида
1.	12	10
2.	36	30
3.	48	40
4.	24	20
Ж а м и :		120–100%

**Ўқув материални ўзлаштириш даражалари бўйича
т е с т р е ж а с и.**

Бўлимлар ва уларни текшириш бўйича топшириқлар фоизи.	Бўлимлар, ўзлаштириш даражалари бўйича топшириқлар сонининг тақсимланиши.												Баҳолаш учун жами топшириқлар сони.
	1-10%			2-30%			3-40%			4-20%			
	□ ₁	□ ₂	□ ₃	□ ₁	□ ₂	□ ₃	□ ₁	□ ₂	□ ₃	□ ₁	□ ₂	□ ₃	
А-5%	1			2			2			1			6
Б-15%		2			6			7			3		18
В-30%	1	1	2		5	5		9	10			3	36
Г-10%		1			4			5			2		12
Д-5%		1			2			2			1		6
Е-15%		1		2	3	1		5	3		1	1	18
Ж-10%			1			4			4			3	12
З-10%		1				2			1				12
Жами	12			36			48			24			120

□₁, □₂, □₃ - ўзлаштириш даражалари (билиш, репродуктив, самарадорик). Бу мисолда ўзлаштиришнинг энг юқори даражаси-ижодий фикрлашга оид тест топшириқларни тузиш назарда тутилмаган.

Ишлаб чиқиладиган тест топшириқлари сони, режалаштирилган сондан тахминан икки-уч марта кўпроқ бўлиши керак. Бу, бир хил ўқув фани бўйича тестларнинг бир неча турли вариантларини яратишда зарур бўлади. Тажриба кўрсатишича, топшириқларнинг тахминан ярмидан кўпроғи биринчи синовдан кейин, бошқаларидан эса кейинги чуқур таҳлил жараёнида яроқсиз деб топилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ва «Таълим тўғрисида»ги қонунда ўқув жараёнига илғор педагогик технологияларни жорий этиш мамлакатимиз таълим тизимини ислоҳ қилишнинг асосий кўрсаткичларидан бири сифатида эътироф этилиши бежиз эмас. Чунки, педагогик технология таълим жараёнини инқироздан ҳоли этиш, уни бозор иқтисоди шароитига мос ҳолда такомиллаштириш ва Давлат

таълим стандарти талабларига мувофиқ кадрлар тайёрлашнинг муҳим омилларидан бири бўлиб ҳисобланади.

Мамлакатимиз Президенти Ислоом Каримов таъкидлаганларидек, «Энг янги замонавий ўқув воситалари билан таъминланган коллежларда эскидан қолган ўқитиш услубларининг давом этишига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди».

Зеро педагогик технологиядан фойдаланаётган кўпгина ривожланган мамлакатлар ўқув жараёнини сифат жиҳатдан янги босқичга кўтаришга эришаётганликлари ҳаётда ўз тасдиғини топмоқда. Ушбу қўлланмада баён этилган маълумотлар эса бу педагогик технологиянинг дидактик салоҳияти тўғрисида фикр юритишга асос бўлади. Айниқса, ташхизланувчан ўқув мақсадларини белгилаш, жорий, мезоний ва якуний баҳолаш, репродуктив ўқитишни алгоритм бўйича олиб бориш, талабаларни мустақил билим олишга ундаш, ўқув жараёнини доимо ривожланиб боровчи динамик тизим сифатида лойиҳалаш каби ташкилий-услубий ишларни амалга оширишда педагогик технология катта имкониятларга эга.

Педагогик технологияни жорий этиш тажрибасини ўрганиш ва унга ижодий ёндашиш, ўқув жараёнини инсонпарварлаштириш, бунда талабани суғунишни объектдан фаол субъектга айлантириш, билиш фаолиятининг аниқ мақсадларга йўналганлигини ҳамда ўқув жараёнини ишлаб чиқариш жараёни каби такрорланувчанлигини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга бўлади. Шунингдек, педагогларда турли шаклдаги тест топшириқлари тузиш, уларни синаш малакалари шаклланади ва такомиллашади.

Педагогик технология доирасида яратилган турли хил дидактик конструкцияларга мурожаат қилиш эса, ўқув жараёнини ташкил қилишга оқилона ва ижодий ёндашишга, бунда ўқитувчи ўз эркинлигига эга бўлиши, дарсда қўлланилган турли шакл, услуб ва воситалар самарадорлигини ўзи баҳолашига имконият яратади. Шунини таъкидлаш лозимки, педагогик технология тамойиллари ва қоидаларига амал қилиш, ўқув жараёни мазмунини талаба шахсига, унинг қизиқишлари, интилишлари, ёш даврлари хусусиятларига ва индивидуал ўзлаштириш суръатларига мувофиқ ҳолда олиб борилишини таъминлайди.

Ўз-ўзини назорат қилиш саволлари

- 1.Тест тузиш методикаси,
- 2.Тестларнинг стандарт меъёрлари,
- 3.Тестларнинг мазмуни ва кўрсаткич нормалари.
- 4.Ёш нормалари.
- 5.Гуруҳий нормалар.
6. Нисбий нормалар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2012.
- 2.Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни. Т, 1997.
- 3.Ўзбекистон Республикаси "Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури". Т, 1997.
- 4.Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 24 июндаги 293-сонли «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги қарори.
- 5.Аванесов В.С. Композиция тестовых заданий. Москва, 2002.
- 6.Временные государственные требования к минимуму содержания профессиональной образовательной программы и уровню подготовки лиц при получении дополнительной квалификации "Тестолог (специалист в области педагогических измерений)". Министерство образования Российской Федерации. Москва, 2000г., 14 стр.
- 7.Федеральная служба по надзору в сфере образования и науки РФ, Федеральный институт педагогических измерений. Сборник материалов для организации подготовки региональных экспертов ЕГЭ в 2005 г., 26 стр.
- 8.Фарберман Б.Л. Прогрессивные педагогические технологии. Т.:ИПВССШ. 1999. -84 с.
- 9.Тестология бўйича русча-ўзбекча, ўзбекча-русча изоҳли терминологик луғат-минимум / Техника фанлари доктори Б.М.Исмаиловнинг умумий таҳрири остида. Тошкент: Давлат тест маркази, 2005. Рус ва ўзб. тил. – 136 бет.

- 10.Ковалева Г.С. Национальный фонд подготовки кадров, Программа развития и совершенствования государственных образовательных стандартов и тестирования (Первый этап). Итоговый отчет. Зарубежный опыт построения и актуальные проблемы развития образовательного тестирования. Москва, 2001 г., 26 стр.
- 11.Крисилов В.А. Опыт проведения рейтингов украинских и российских вузов /Крисилов В.А., М.Л. Слуцкая // Ранжирование высших учебных заведений: состояние, тенденции, проблемы. Коллективная монография / Под. Ред. В.Н. Бержанского. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2007, - С.29-41.
- 12.Қосимов С., Сапаев М., Юсупов А. Рисола. Европа тажрибалари асосида Ўзбекистон олий таълим муассасалари рейтинг тизимини такомиллаштириш. Урганч, 2009 й., 41 бетда.
- 13.Ўзбекистон Республикаси Олий таълим муассасаларининг 2004-2005 ўқув йили бўйича рейтинг натижалари., ЎзР ВМ ҳузуридаги Давлат тест маркази, Тошкент, 2005 й.
- 14.“Ахборотнома” илмий-услубий журналининг 2012 йил 1-сони.
- 15.“Ахборотнома” илмий-услубий журналининг 2012 йил 2-3-сони.

3-МАНЗУ. Тестлар тўпламини шакллантириш, тест ўтказиш ва натижаларининг таҳлили (1 соат амалий)

Режа:

- 1.Тестлар тўпламини шакллантириш**
- 2.Тест ўтказишга тайёргарлик, тест натижаларининг таҳлили ва уларни экспертизадан ўтказиш.**
- 3.Ўзбекистон таълим тизимида тест синовларининг тутган ўрни. Масофавий таълим тизимида тестлардан фойдаланиш**

Таянч сўзлар. Тест тўплами, Масофавий таълим, Таҳлил, Экспертиза.

Тест саволларини Давлат тест марказига тақдим этиш форматлари. Тестлар тўпламини шакллантириш Тест ўтказишга тайёргарлик, тест натижаларининг таҳлили ва уларни экспертизадан ўтказиш.

Ўзбекистон Республикаси таълим тизимида Тестология фанининг ўрни. Биринчидан, 20 йилдан буён Ўзбекистон Республикаси ОЎЮга тест синовлари орқали қабул амалга оширилаяпти; иккинчидан кўпгина ОЎЮнинг баъзи йўналишларида жорий, оралик, якуний назоратлар тест топшириқлари билан ўтказилиш йўлга қўйилмоқда. Бу ва бошқа ҳолатлар ОЎЮ профессор – ўқитувчилари ҳамда ходимларининг тест топшириқлари, Тестология фани бўйича чуқурроқ билимга эга бўлишини талаб қилади. Тестология бўйича билимларнинг такомиллаштирилиши ОЎЮда инновация ютуқларини қўллаш ва таълим тизимини модернизациялаш жараёнида ўзининг ифодасини топади. Масофавий таълим тизимида тестлардан фойдаланиш.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1992 йил 11 мартдаги “Республика олий ўқув юртларининг кундузги бўлимларига қабул қилишни такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-361-сонли фармони мамалакатимиз олий таълим муассасаларига қобилиятли ёшларни танлаб олиш соҳасида таълимдаги туб ислохотларни бошлаб берди. Дастлаб республикамизнинг 6 та олий таълим муассасасида тест синови асосида ўқишга қабул қилиш тажрибадан ўтказилган эди. Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонида мувофиқ 1992 йил 9 апрелда Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси олий ўқув юртларининг кундузги бўлимларига қабул қилиш бўйича экспериментни ташкил этиш ва ўтказиш тўғрисида” ги 181-сонли қарори қабул қилинди. Мазкур қарорда Ўзбекистон Республикаси олий ўқув юртларининг кундузги бўлимларига қабул қилиш бўйича экспериментни ташкил этиш ва ўтказиш белгиланди ва 1992 йил 15 апрелдан Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Олий ўқув юртларининг кундузги бўлимларига абитуриентлар танлаш бўйича Республика маркази ташкил этилди. Марказ зиммасига олий ўқув юртларига талабалар танлаб олиш бўйича ягона давлат сиёсатини амалга ошириш ва олий ўқув юртларига ўқишга кираётган ёшлар учун ягона мезонлар жорий этиш, қабул ва тест технологияси қоидаларини, энг қобилиятли ёшларни қидириб топиш методларини ишлаб чиқиш каби вазифалар юклатилди.

1993 йилда 46 та олий таълим муассасаларининг 19 тасида тажриба тариқасида тест синовлари ўтказилди. 1994 йил 14 майдаги 258-сонли Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Давлат тест маркази ташкил этиш тўғрисида” ги қарори билан Олий ўқув юртларининг кундузги бўлимларига абитуриентлар танлаш бўйича Республика маркази Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест марказига айлантирилди. Давлат тест маркази зиммасига олий ва ўрта махсус ўқув юртларида тест синовларини ташкил этиш ва ўтказиш юклатилди.

1994 йилдан бошлаб олий ўқув юртларида абитуриентларнинг билимларига баҳо бериш тест усулини қўллаган ҳолда танлаш амалиётга жорий этилди. Ўрта махсус ўқув юртларида тест синовлари натижалари бўйича абитуриентлар танлаш 1994 йилда айрим ўрта махсус ўқув юртларига, 1995 йилдан бошлаб эса — идоровий бўйсунушидан қатъи, назар барча ўрта махсус ўқув юртларига жорий этилди.

2004 йил 24 июнда Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида” ги 293-сонли қарори қабул қилинган бўлиб,

Давлат тест маркази ўз фаолиятини мазкур қарор асосида олиб бормоқда. Тест тизими 1992 йилда икки вариантли моделлари ҳамда чекланган ҳажмдаги тест материалларидан ташкил топган универсал саволлар китобчаси билан бошланган эди. 1992 йилда тестлар икки вариантли (А, В) бўлиб, она тили, математика, ижтимоий фанлар-тарих ва география, табиий фанлар-физика, география, кимё, хорижий тиллар бўйича **50 тадан** саволлардан ташкил топган. Абитуриентлар таълим йўналишига қараб 3 тадан фанни танлаганлар. 1993-1994 йилларда тестлар икки вариантли (А, В) бўлиб, кундузги ва кечки бўлимлар учун она тили, математика, ижтимоий фанлар-тарих ва география, хорижий тиллар бўйича **48 тадан** саволлар, табиий фанлар-физика, география, кимё бўйича **72 та** саволлардан ташкил топган.

1995 йилда тестлар 3 вариантли (А, В, С) бўлиб, она тили, математика, физика, кимё, биология, история, география, хорижий тиллар, ўзбек тили, рус тили бўйича **36 тадан** саволлардан ташкил топган. Кам миқдордаги вариантда етарлича чекланган ҳажмдаги тест материалларидан фойдаланиш билимлар даражасини баҳолаш, аниқлашда ҳолислик ва мувофиқлик, мосликни таъминлай олмади, махфийликни муҳофаза қилиш тартибини мураккаблаштирди. 1996 йилда олий ва ўрта махсус ўқув юртлари қабули жараёнидаги тест синовларида тест топшириқлари вариантларини таълим йўналишлари, мутахассисликлар ва таълим тиллари бўйича компютер ёрдамида генератсиялаш (тузиш)га асосланувчи янги, кўпвариантли тест тизими яратилди ва қўлланилди. Ушбу тест тизимидан ҳозирги кунда ҳам фойдаланилмоқда. 2009 йилда 80 та ҳар бир типдаги саволлар китоби учун 30 тадан вариант жорий этилди. 2010 йилда ҳар бир абитуриент учун индивидуал вариантли тест тизимига ўтиш амалга оширилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорлари ва фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, Президент Девони топшириқларига мувофиқ ҳар йили қуйидаги тадбирларни амалга оширишда тест синовлари ўтказилади:

1. Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 18 июндаги “Олий таълим муассасаларига қабул қилиш, талабалар ўқишини кўчириш, қайта тиклаш ва ўқишдан четлаштириш тартиби тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида”ги 118-сонли қарорига асосан олий таълим муассасаларининг бакалавриатига талабаларни қабул қилиш учун;

2. Вазирлар Маҳкамасининг 2009 йил 1 октябрдаги “Фуқароларни муддатли ҳарбий ва муқобил хизматларга чақириш, сафарбарлик чақируви резервидаги хизматга қабул қилиш бўйича чақирув комиссиялари тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 265-сонли қарорига асосан чақирилувчиларнинг билим савиясини аниқлаш учун;

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 31 октябрдаги “Ўзбекистон республикаси қуролли кучлари сафида муддатли ҳарбий хизматни ўтаётган ҳарбий хизматчиларга бериладиган имтиёзлар тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 213-сонли қарорига асосан муддатли ҳарбий хизматни ўтаётган ҳарбий хизматчиларга олий таълим муассасаларига ўқишга кириши учун тавсияномалар бериш учун;

4. Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 7 июндаги “Умумтаълим мактабларининг 9-синф битирувчиларини академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларида ўқитиш билан қамраб олишни таъминлаш бўйича норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 109-сонли қарорига асосан умумтаълим мактабларининг 9-синф битирувчиларини ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасаларига қабул қилиш учун;

5. Вазирлар Маҳкамасининг 2008 йил 7 августдаги “Айрим фанлар чуқур ўрганиладиган давлат ихтисослаштирилган умумтаълим муассасалари фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги 173-сонли қарорига асосан айрим фанлар чуқур ўрганиладиган мактаб-интернатларининг 5-синфига қабул қилиш учун;

6. Вазирлар Маҳкамасининг 2008 йил 13 октябрдаги “Ўзбекистон иқтидорли ёшларини тақдирлаш ва моддий рағбатлантириш тўғрисида”ги 226-сонли қарорига асосан бакалаврият талабаларидан Ўзбекистон Республикаси Президенти стипендиатларини аниқлаш учун;

7. Вазирлар Маҳкамасининг 2008 йил 13 октябрдаги “Ўзбекистон иқтидорли ёшларини тақдирлаш ва моддий рағбатлантириш тўғрисида”ги 226-сонли қарорига асосан магистратура талабаларидан Ўзбекистон Республикаси Президенти стипендиатларини аниқлаш учун;

8. Вазирлар Маҳкамасининг 2008 йил 13 октябрдаги “Ўзбекистон иқтидорли ёшларини тақдирлаш ва моддий рағбатлантириш тўғрисида”ги 226-сонли қарорига асосан аспирантлар орасидан Ўзбекистон Республикаси Президенти стипендиатларини аниқлаш учун;

9. Вазирлар Маҳкамасининг 2008 йил 13 октябрдаги “Ўзбекистон иқтидорли ёшларини тақдирлаш ва моддий рағбатлантириш тўғрисида”ги 226-сонли қарорига асосан республика фан олимпиадаларининг 4-босқичи ғолибларини аниқлаш учун;

10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 апрелдаги “Давлат бошқаруви соҳасида кадрлар тайёрлашни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4435-сон Фармониغا асосан Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқарув академияси магистратурасига қабул қилиш учун;

11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 10 июлдаги “Тошкент тиббиёт академияси ҳузурида Ҳарбий-тиббиёт факултетини ташкил этиш тўғрисида”ги 203-сон қарорига асосан Тошкент тиббиёт академиясининг Ҳарбий-тиббиёт факултетига танлов учун.

Ҳар йили тест синовидан ўтаётган республика фуқаролари сони **750, 0** мингдан ошади.

Ҳозирги даврда ишлаб чиқариш, техника ва технология ҳамда илм-фаннинг тезкор ривожланиши юқори савияли, салоҳиятли мутахассисларга бўлган талабни ошириб бормоқда. Бунда юқори малакали кадрлар тайёрлаш имконини берадиган олий таълим сифатини ошириш муҳим ўрин тутди. Олий таълим сифати таълим хизмати бозорининг шаклланганлигига, унинг самарадорлигига, таълим сифатини баҳолаш механизмларига боғлиқ.

Жаҳон тажрибасида олий таълимни баҳолаш тизимлари икки турга бўлинади:

1. Олий таълим муассасалари ривожланишини мувофиқлаштирувчи давлат бошқарувининг ваколатли органи мавжуд бўлган мамлакатлардаги олий таълимни баҳолаш тизими. Бу ҳолларда баҳолаш тизими ҳукумат томонидан молиялаштирилувчи давлат органларининг устиворлигига асосланади. Бунда ўз-ўзини баҳолашга эътибор пастроқ бўлиб, асосий урғу давлат органлари ёки жамоат ташкилотлари томонидан ўтказиладиган самарали ташқи баҳолашга қаратилган бўлади. Бундай баҳолаш тизимлари кўпинча ҳукумат назорати, лицензиялаш, давлат аккредитацияси, турли олий таълим муассасаларини солиштириш, молиявий ресурсларни тақсимлаш ва университетларга таъсир ўтказиш билан боғлиқ. Олий таълимнинг давлат бошқаруви органлари мавжуд бўлган мамлакатлар қаторига Европанинг Германия, Франция, шунингдек, европача олий таълим анъаналарини қабул қилган МДҲ мамлакатлари киради.

2. Олий таълимни давлат бошқаруви органлари мавжуд бўлмаган мамлакатлардаги олий таълимни баҳолаш тизими. Бу ҳолларда университетлар фаолиятини яхшилашга, ички таҳлилга асосланган олий таълим муассасаларида ўз-ўзини баҳолаш, ёки касбий, ёки жамоатчилик баҳолаши устиворлик қилади. Олий таълим бўйича ўз-ўзини мувофиқлаштириш мамлакатлари қаторига, биринчи навбатда, Америка Қўшма Штатлари, шунингдек, америкача олий таълим анъаналарини қабул қилган мамлакатлар киради (Филиппин, Тайвань).

Шу билан бирга, қатор мамлакатларда олий таълимни баҳолашнинг қайд қилинган усуллари биргаликда қўлланилади (Швеция, Норвегия, Финляндия, Буюк Британия, Чехия, Словения ва бошқалар).

Олий таълим муассаса(ОТМ)ларидаги таълим сифатини таққослаш усули – ОТМлар рейтингидир. Рейтинг таълим хизмати истеъмолчиларига – таълим олувчиларга, кадрларга буюртма берувчиларга ва таълим тизимини бошқарув органларига таълим муассасалари нуфузига оид маълумот тақдим этиш мақсадида амалга оширилади. Рейтинг ОТМнинг ёки унинг мавжуд таълим йўналишлари ва мутахассисликлари бўйича фаолиятини акс

этирувчи кўрсаткичлар мажмуасидан иборат бўлиб, уларнинг таълим тизимидаги мавқеини белгилайди.

Рейтинг - бу баҳоланаётган бир таълим муассасасининг бошқасидан устунлигини тавсифлайдиган сон бўлиб, у кўпинча алоҳида кўрсаткичлар йиғиндисига асосланадиган шартли интеграл кўрсаткич сифатида ҳисобланади. Рейтингни аниқлаш таълим хизмат кўрсатиш сифатини оширишга қаратилган бўлиб, у:

- таълим хизмати кўрсатиш бозорини ривожлантириш ҳамда такомиллаштириш;

- таълим тизими бошқарув органлари, кадрларга буюртма берувчилар, ота-оналар ва таълим олувчиларга таълим муассасалари нуфузига оид маълумот тақдим этиш мақсадида амалга оширилади.

Жаҳон тажрибаси рейтинг асосан қуйидаги уч туркум кўрсаткичларни баҳолашга қаратилганлигини кўрсатади:

- иш фаолияти натижаларида эришилган кўрсаткичларни баҳолаш;
- таълим муассасанинг амалдаги ҳолатини тавсифлайдиган кўрсаткичларни баҳолаш;
- муассасанинг ички имкониятларини ишга солиш ҳисобига эришиладиган кўрсаткичларни баҳолаш.

Бунда талабалар сифатли таълим олишлари учун яратилган шарт-шароитларга, талабаларнинг ўз мутахассисликлари бўйича ишга жойлашганликларига оид кўрсаткичларни баҳолаш алоҳида ўрин тутаяди.

Таълим муассасалари рейтингларини ташкил этиш ва аниқлаш усуллари турли-туман бўлиб, давлатларнинг таълим тизимлари ва олий таълимни баҳолаш усуллари билан бевосита боғлиқдир. Ҳозирги кунда бир қатор хорижий давлатлар, жумладан Америка Қўшма Штатлари, Буюк Британия, Германия, Польша, Нидерландия, Испания, Япония, Хитой, Россия, Украина каби давлатлар таълим муассасалари рейтингини аниқлаш ва қўллаш бўйича бой тажрибага эга. Улардаги мавжуд рейтинг тизимлари турли ёндошувлар асосида таълим тизимлари хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқилган.

АҚШда рейтинглар ўтказишда уч гуруҳ сифат кўрсаткичлари ишлатилади: талабалар муваффақияти, ўқитувчилар таркиби эришган ютуқлари ва ОТМнинг академик имкониятлари. Ушбу кўрсаткичларни рейтинг кўринишига ўтказишда вазнлаш ва жамлаш усули қўлланилади.

Буюк Британияда рейтингни оммавий ахборот воситалари статистик манбалардан олинган маълумотларга асосланиб аниқлайди. Кўрсаткичлар орасида илмий ишларга ҳам эътибор қаратилган. Таълим муассасаси ҳақидаги кадрлар истеъмолчилари фикрлари асосий кўрсаткичлардан бири сифатида қабул қилинади.

Германия рейтинг тизими биринчи навбатда мактаб битирувчилари учун мўлжалланган бўлиб, бунда мутахассисликлар рейтингни аниқланади. Натижада, университетлар яхши, ўрта ва ёмон гуруҳларга бўлинади. Рейтинг бўйича қарор қабул қилишда асосан университетлар ва улар жойлашган шаҳарлар ҳақида маълумотлар, талабалар контингенти, курслар ва ўқитиш бўйича асосий маълумотлар, ишга жойлашиш, меҳнат бозори ҳамда профессор-ўқитувчилар ва талабалар фикрлари ҳисобга олинади.

Польшада ОТМлар рейтингни уларнинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда алоҳида олиб борилади (умумуниверситетлар рейтингни, хусусий университетлар рейтингни, ижодий университетлар рейтингни). Рейтингда ўтган йил рейтингни натижалари ҳам маълум бир вазн билан ҳисобга олинади. Хусусий университетлар рейтингни бевосита университетда олинган ҳамда иш берувчилар ва ўқитувчилар орасида ўтказилган сўровномалар асосида аниқланади.

Японияда университетлар рейтингни асосан 3 та йўналиш бўйича олиб борилади: таълим фаолияти, илмий тадқиқот фаолияти ва ривожланишга қўшилган ҳисса. Сўнгги вақтларда талабалардан ўтказилган сўровномалар ҳам кенг қўлланилмоқда.

Россия Федерациясида ОТМларнинг рейтингини аниқлаш 2001 йилдан буён амалга оширилмоқда. Ҳозирги кунда рейтингнинг 2 модели, яъни таълим вазирлиги рейтингни ва оммавий ахборот воситалари рейтингни мавжуд. Биринчи моделда рейтинг экспертлар фикри ва статистик

маълумотларга асосланган, аммо иш берувчилар фикри камроқ ҳисобга олинади. Иккинчи модел нисбатан мустақил, аммо етарли даражада илмий асосга эга эмас. Ушбу икки моделнинг ижобий томонларини ҳисобга олиш мақсадида нодавлат рейтинг Агентлиги ташкил этилган. Рейтингни тузиш учун ижтимоий сўровномалар ва эксперт баҳолаш, битирувчилар сифатини иш берувчилар томонидан баҳолаш, ОТМни ва унинг таълим дастурларини битирувчилар томонидан баҳолаш натижалари ишлатилади. Шунингдек, таълим йўналишлари ва мутахассисликлар бўйича ҳам таълим дастурлари рейтинг аниқланади. Тўпланган маълумотлар айрим мезонларга ажратилиб, уларни вазнлаш, жамлаш ва умумий мезонни аниқлаш учун илмий асосга эга услубият қўлланилган.

Ўзбекистоннинг бозор иқтисодиётига ўтиши, жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашуви жараёнларининг жадаллашганлиги, жаҳондаги мавқеи ва обрў-эътиборининг мустаҳкамланиб бориши, замонавий технологияларнинг ривожланиши, таълим тизимининг глобаллашуви олий таълим сифатини янада оширишни тақозо этади.

Мамлакатимиз таълим хизмати истеъмолчилари - ўқувчи ва талабаларга сифатли таълим бериш Ўзбекистон Республикаси таълим тўғрисидаги қонунчилик билан кафолатланган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази (ДТМ) таркибида ташкил этилган “Кадрлар тайёрлаш сифатини назорат қилиш, педагог кадрлар ва таълим муассасалари аттестацияси бошқармаси” вазифалари қаторига таълим муассасалари рейтингини белгилаш ҳам юкланган. Бу борада ДТМ томонидан маълум ишлар амалга оширилди. Олий таълим муассасалари рейтингини белгилашда уларнинг аттестация жараёнида тўплаган балларини асос қилиб олиш тажрибаси қўлланилиб келинмоқда.

ДТМ томонидан 2004 йилда Ўзбекистон Республикаси узлуксиз таълим тизими муассасалари рейтингини аниқлашга мўлжалланган Муваққат Низом ишлаб чиқилган ва Олий ва ўрта махсус таълим ҳамда Халқ таълими вазирликлари билан келишилган ҳолда 1 йил муддатга жорий қилинди. Муваққат Низом асосида 2004-2005 ўқув йили учун Республикада фаолият

кўрсатаётган 60 та олий таълим муассаларининг рейтинглари тажриба сифатида ўрганилиб чиқилди [3]. Олий таълим муассасалари рейтинги 14 та (майда кўрсаткичларга ажратиб қаралганда 22 та) кўрсаткичлар бўйича таълим муассасаларидан олинган маълумотлар асосида аниқланган. Ўқув йили мобайнида белгиланган кўрсаткичлар бўйича олинган маълумотлар жамланиб, дастурлаштирилган ҳисоблашлар асосида ҳар бир кўрсаткич бўйича таълим муассасасининг ўрни белгиланган ва жами кўрсаткичлар асосида таълим муассасасининг ўқув йили бўйича рейтинги аниқланган. Бунда ОТМлар рейтингини белгилаш учун аксарият ҳолларда маълумотларнинг абсолют қийматларидан фойдаланилган. Масалан, ОТМларнинг адабиётлар билан таъминланганлиги 0-100% оралиғида бўлса, бу кўрсаткич учун баллар мезони 0 дан 100 баллгача ораликда белгиланган. Баъзи кўрсаткичлар учун эса балл ҳисоблашда муайян маълумот бўйича нисбий миқдорлардан фойдаланилган. Масалан, ўқув жараёни ва ишлаб чиқаришга тадбиқ этилган битирув малакавий ва магистрлик диссертация ишлари салмоғини аниқлаш тадбиқ этилган битирув ва магистрлик диссертация ишлари сонини жами ишлар сонига нисбати орқали топилган. ОТМларнинг тўплаши мумкин бўлган максимал рейтинг баллари 22 та кўрсаткич бўйича жами - 2200 баллни ташкил этган. Натижада, қайд қилинган рейтингни аниқлаш мезони бўйича 2004-2005 ўқув йили бўйича ОТМлар рейтинги натижалари таҳлил қилиниб, 22 та кўрсаткичнинг ҳар бири бўйича энг юқори ва энг паст натижаларга эришган ОТМлар қайд этилган. Бунда, айрим характердаги муҳим хулосаларни кўриш мумкин бўлган. Жумладан, 30 та (50%) ОТМларда ишлаб чиқариш корхоналари ва ташкилотлар буюртмалари асосида бажарилаётган битирув малакавий ва магистрлик диссертация ишлари ҳамда ўқув жараёни ва ишлаб чиқаришга тадбиқ этилаётган битирув малакавий ва магистрлик диссертация ишлари мавжуд эмаслиги, яъни малакали ва билимдон кадрлар тайёрлаш масаласида долзарб бўлган ишлаб чиқариш корхона ва ташкилотлар билан алоқалар бирмунча сусайтириб юборилганлиги, бу эса тайёрланаётган кадрларнинг малака савияси пасайишига олиб келиши мумкинлиги қайд этилган.

Талабалар орасида ихтисослик фанлари олимпиадаларини ташкил этиш тадбирлари деярли 80% ОТМларда ўтказилмай келинган. Ўтказилган олимпиада мусобақалари ҳам асосан спорт ёки фундаментал фанлар бўйича ташкил этилган. ОТМларнинг 50%да илмий-тадқиқот ишларида самарали иштирок этиб, муаллифлар қаторида эътироф этилган талабалар салмоғи жами талабалар сонининг 5%ини ҳам ташкил этмаган. ОТМларининг деярли барчасида ўқув ва лаборатория жиҳозларини янгилаш, тўлдириш бўйича ишлар ҳам анча сусайган. Аксарият маблағлар мебел, компьютер сотиб олиш ва таъмирлаш каби ишларга сарф қилинган бўлиб, ОТМда таёрланаётган мутахассисликларга оид лабораториялар учун техник ускуна ёки жиҳозлари олингани ҳақида маълумот кам.

ДТМ томонидан 2006-2009 йиллари ўтказилган аттестация натижалари асосида республикадаги 60 та олий таълим муассасаларининг рейтинги тўғрисида маълумот 1-жадвалда келтирилган. Бунда қуйидаги кўрсаткичлар бўйича ОТМ рейтинги ҳисобланган:

профессор-ўқитувчиларнинг илмий даража ва унвонга эга бўлганлари салмоғи, % (жами);

- профессор-ўқитувчиларнинг илмий даража ва унвонга эга бўлганлари салмоғи, % (асосий штат);

- 100 нафар профессор-ўқитувчига тўғри келадиган дарслик, ўқув қўлланма ва монографиялар сони (асосий штат);

- Давлат гранти шу жумладан чет эл грантлари, хўжалик шартномалари бўйича олиб борилаётган ишларда ўртача 1 нафар профессор-ўқитувчига тўғри келадиган маблағ учун берилган балл, (асосий штат бўйича);

- Давлат стипендиатлари сони (Президент стипендиатлари, Беруний, Навоий, Ибн Сино, Улуғбек номли стипендиатлар сони).

Дастлабки 4 та кўрсаткичнинг ҳар бири 100 баллик тизимда баҳоланган. Давлат стипендиатлари сони бўйича эса ҳар бир Президент стипендиатига 10 балл, Беруний, Навоий, Ибн Сино, Улуғбек номли давлат стипендиатларига 5

баллдан берилган. Талаба "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист" унвонига эга бўлса, 10 балл берилган.

Ушбу кўрсаткичлар асосида ҳар бир ОТМ бўйича жами балл, яъни ОТМларининг натижавий рейтинги ҳисобланган. Тест синови натижасига мувофиқ республика бўйича 5058 нафар (38,4 %) ўқувчилар 70 ва ундан кўп балл олган. Жумладан, таълим ўзбек тилида олиб бориладиган гуруҳларда бу кўрсаткич ўртача 56,6 фоизни, таълим рус тилида олиб бориладиган гуруҳларда ўртача 16 фоизни ташкил этди. Бу кўрсаткич 2011-2012 ўқув йили учун қабул натижаларига нисбатан анча паст, хусусан, ўтган ўқув йилида 7541 нафар (56,4 %) ўқувчи 70 ва ундан юқори балл олган.

Тест натижасига мувофиқ аниқ (табiiй) фанлар бўйича Бухоро (56,6%), Навоий (50,7%), Самарқанд (50,5%) вилоятларида 70 ва ундан юқори балл олганларнинг фоизи нисбатан юқори, Андижон (28,7%), Наманган (36,9%) вилоятларида аксинча.

2011-2012 ўқув йилида аниқ (табiiй) фанлар йўналишида тест синови топширганларнинг республика бўйича ўртача 57,3 фоизи 70 ва ўндан юқори балл олган бўлса-да, 2012-2013 ўқув йили учун қабул тест синови натижасида ушбу кўрсаткич 39,7 фоизни ташкил этди. Барча вилоятлар кесимидаги таҳлил мазкур кўрсаткич жорий ўқув йилида ўтган ўқув йилига нисбатан пастлигини кўрсатмоқда.

Ижтимоий-гуманитар фанлар бўйича тест синови натижасида 70 ва ундан юқори балл олганлар сони Бухоро (56,1 %), Сурхондарё (49,1 %), Жиззах (45,6 %), Самарқанд (45,0 %) нисбатан юқори, лекин ушбу кўрсаткич Андижон (21,6%), Наманган (24%), Хоразм (30,1%), Сирдарё (33,8%) вилоятларида паст.

2011-2012 ўқув йилида ижтимоий-гуманитар фанлар йўналишида тест синови топширганларнинг Республика бўйича ўртача 54,7 фоизи 70 ва ўндан юқори балл олган бўлса-да, 2012-2013 ўқув йили учун қабул тест синови натижасида ушбу кўрсаткич 35,7 фоизни ташкил этди. Барча вилоятлар кесимидаги таҳлил мазкур кўрсаткич жорий ўқув йилида ўтган ўқув йилига нисбатан пастлигини кўрсатмоқда.

Хулоса ўрнида: рейтингни аттестация натижалари асосида белгилаш усули доим ҳам кўзланган натижани бермаслигини қайд этиш лозим. Чунки, таълим муассасасида аттестация ҳар 5 йилда бир марта ўтказилади ва бу жараён таълим муассасаси ички имкониятларини ишга тушириш ҳисобига эришадиган натижаларини баҳолаш имконини бермайди. Рейтингни белгилаш, аттестациядан фарқли ўлароқ, таълим муассасасини бошқа таълим муассасаларига ёки ўзига турдош таълим муассасаларига нисбатан эгаллаган ўрнини белгилайди ва жаҳон тажрибасига кўра уни аниқлаш ҳар йили ёки 2 йилда бир марта амалга оширилиб эълон қилиб борилади.

Келгусида рейтингни белгилашда таълим муассасалари ва уларда тайёрланаётган кадрлар нуфузига оид ижтимоий фикрни ўрганиш муҳим кўрсаткич сифатида кўзда тутилиши лозим. Бунда қайд қилинган лойиҳа бўйича тавсия этилаётган ОТМ рейтингини аниқлаш услубияти асосида тажрибалар ўтказиш, улар натижасини замонавий талаблар асосида такомиллаштириб бориш тавсия этилади. Ҳар ўқув йилида таълим муассасалари рейтингини белгилаб бориш - таълим хизмати сифатини баҳолаш имкониятинигина яратиб қолмасдан, балки шу билан бирга мазкур хизмат сифатининг мустаҳкам моддий ва интеллектуал негизга таяниб шаклланганлигини белгилаб беради. Олий таълим муассасалари рейтингини натижаларини таҳлил этиш Давлат тест марказида босқичли амалга ошириб, кейинги босқичларда таълим соҳалари, амалдаги таълим йўналишлари ва мутахассисликлари бўйича, вилоятлар кесимида таҳлил этиш ҳамда натижаларни Республика даврий матбуоти саҳифаларида эълон қилиб бориш мақсадга мувофиқ бўлади.

Шуни унутмаслигимиз керакки, келажагимиз пойдевори билим даргоҳларида яратилади, бошқача айтганда, халқимизнинг эртанги куни қандай бўлиши фарзандларимизнинг бугун қандай таълим ва тарбия олишига боғлиқ. Бунинг учун ҳар қайси ота-она, устоз ва мураббий ҳар бир бола тимсолида аввало шахсни кўриши зарур. Ана шу оддий талабдан келиб чиққан ҳолда, фарзандларимизни мустақил ва кенг фикрлаш қобилиятига эга бўлган, онгли яшайдиган комил инсонлар этиб вояга етказиш – таълим-

тарбия соҳасининг асосий мақсади ва вазифаси бўлиши лозим, деб қабул қилишимиз керак. Бу эса таълим ва тарбия ишини уйғун ҳолда олиб боришни талаб этади. Таълимни тарбиядан, тарбияни эса таълимдан ажратиб бўлмайди – бу шарқона қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси.

Ўз-ўзини назорат қилиш саволлари

1. Тестлар тўпламини шакллантириш нима?
2. “Таълим тўғрисида”ги Қонун қачон қабул қилинган ва унинг бўлимлари.
3. “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” қачон қабул қилинган ва унинг босқичлари.
4. Тест ўтказишга тайёргарлик, тест натижаларининг таҳлили ва уларни экспертизадан ўтказиш афзалликларини баён қилинг.
5. Ўзбекистон таълим тизимида тест синовларининг тутган ўрни
6. Масофавий таълим тизимида тестлардан фойдаланиш.
7. Юксак малакали кадрлар тайёрлаш истиқболларини очиб бериш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Олий таълим муассасаларини ранжирлаш ва таълим сифати масалалари. Темпус СМ ТО76Б06-2006 (УЗ) “Европа тажрибалари асосида Ўзбекистон олий таълимини баҳолаш тизимини такомиллаштириш” лойиҳаси бўйича бажарилган ишлар тўплами. Урганч, 2009й., 98 бетда.

2. Крисилов В.А. Опыт проведения рейтингов украинских и российских вузов /Крисилов В.А., М.Л. Слуцкая // Ранжирование высших учебных заведений: состояние, тенденции, проблемы. Коллективная монография / Под. Ред. В.Н. Бержанского. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2007, - С.29-41.

3. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим муассасаларининг 2004-2005 ўқув йили бўйича рейтинг натижалари., ЎзР ВМ ҳузуридаги Давлат тест маркази, Тошкент, 2005 й.

4. С. Қосимов, М. Сапаев, А. Юсупов. Рисола. Европа тажрибалари асосида Ўзбекистон олий таълим муассасалари рейтинг тизимини такомиллаштириш. Урганч, 2009 й., 41 бетда.

5. Тестология бўйича русча-ўзбекча, ўзбекча-русча изоҳли терминологик луғат-минимум / Техника фанлари доктори Б.М.Исмаиловнинг умумий таҳрири остида. Тошкент: Давлат тест маркази, 2005. Рус ва ўзб. тил. – 136 бет.

6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йилдаги “Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги 293-сонли қарори.

7. Временные государственные требования к минимуму содержания профессиональной образовательной программы и уровню подготовки лиц при получении дополнительной квалификации "Тестолог (специалист в области педагогических измерений)". Министерство образования Российской Федерации. Москва, 2000г., 14 стр.

8. Федеральная служба по надзору в сфере образования и науки РФ, Федеральный институт педагогических измерений. Сборник материалов для организации подготовки региональных экспертов ЕГЭ в 2005 г., 26 стр.

Тест саволлари

Кириш тести

1. Тест тўғрисида фикрингиз?

- А) ижобий
- В) салбий
- С) фарқи йўқ
- Д) билмайман

2. Фикрингиз ижобий бўлса, сабаблари?

- А) Синалувчи билимига объектив, холис баҳо берилади ва таълим ҳамда синов жараёнини осонлаштиради
- В) Ҳозир шу жараён ривожланган мамлакатларда кенг қўлланилаяпти
- С) Ҳозир замон шуни талаб қиляпти
- Д) Ўз фикримни баён қилолмайман

3. Фикрингиз салбий бўлса, сабаблари?

- А) Синалувчининг шахсий фазилатини, нутқи ва дунёқаришини англаб бўлмайди
- В) Ортиқча техника, қоғоз ва бошқа чиқимларни талаб қилади
- С) Ҳамма нарсани четдан қабул қилавериш шартмикан?
- Д) Ўз фикримни баён қилолмайман

4. Шахсан ўзингиз ўтаётган фанларингиз бўйича нечта тест топшириқлари тузгансиз?

- А) 50 тача
- В) 100 тача
- С) 150 тача
- Д) 200 тача

5. Охирги марта дарс бераётган қайси фанингиз бўйича тест топшириқлари туздингиз?

- А) Биринчи блок фанидан бакалаврлар учун
- В) Биринчи блок фанидан магистрларлар учун
- С) Асосий фан бўйича

Д) Танлов фани бўйича

6. Тузган тестларингизни қанча вақтда ОПИ ўқув ишлари бўлимига топшира оласиз?

А) Ҳозир

В) Шу бугун

С) Эртага

Д) Кейинги дарсга

Мавзу бўйича асосий тест саволлари

1. “Тест” сўзи қайси тилдан олинган ва маъноси нима?

А)* Тест — инглизча сўз бўлиб, “тестр”, яъни “текшириш” маъносини билдиради.

В) Тест - юнонча сўз бўлиб, “синов” маъносини билдиради.

С) Тест - лотинча сўз бўлиб, “баҳо” маъносини билдиради.

Д) Тест - арабча сўз бўлиб, “танлов” маъносини билдиради.

2. Тестология қайси тилдан олинган ва маъноси нима?

А)* Тест — инглизча сўз бўлиб, “тест ҳақидаги фан” маъносини билдиради.

В) Тест — немисча сўз бўлиб, “тест ҳақидаги фан” маъносини билдиради.

С) Тест — лотинча сўз бўлиб, “тест ҳақидаги фан” маъносини билдиради.

Д) Тест — юнонча сўз бўлиб, “тест ҳақидаги фан” маъносини билдиради.

3. Тестология терминиغا тариф беринг?

А)* тестология - шахсинг турли хил хусусиятларини махсус ишлаб чиқилган тестлар ва уларни талқин қилиш усуллари ёрдамида баҳолаш имкониятларини ўрганувчи фан

В) тестология – фаннинг назарий ва амалий масалалари билан шуғулланади

С) тестология – тест тузиш билан шуғулланади

Д) тестологи – кириш имтихонлари ҳақидаги фан

1. Тестолог терминиغا тариф беринг?

А)* тестолог тестологиянинг назарий ва амалий масалалари билан шуғулланувчи мутахассисдир

В) тестолог шахснинг турли хил хусусиятларини махсус ишлаб чиқилган тестлар ва уларни талқин қилиш усуллари ёрдамида баҳолаш имкониятларини ўрганувчидир

С) тестолог – фаннинг назарий ва амалий масалалари билан шуғулланади

Д) тестолог – кириш имтихонлари ўтказувчидир

2. Таълим соҳасидаги тест синови нима?

А)* бу тестдан ўтувчиларнинг маълум ўқув фанлари ёки таълим дастурлари бўйича тайёргарлиги даражасини холис баҳолаш усулидир.

В) тест тузиш усули

С) тест ўтказиш усули

Д) синов воситаси

6.Тест илк бор қайси манбаларда учратилган?

А)* Юнон манбаларида

В) Инглизча манбаларда

С) французча манбаларда

Д) русча манбаларда

7.“Тест” сўзини ким биринчи марта қўллаган?

А) *Тестлардан фойдаланиш ҳақидаги дастлабки маълумотлар инглиз олими Фишернинг 1864 йилда эълон қилинган «Scale books» китобида

В) Америка олими Ж.И.Ройошнинг «Орфография — билимларни текшириш» жадвалида

С) немис олими Эббенгауснинг нуқтали бўлиб қолдирилган матнларида

Д) Аванесов В.С. тадқиқотларида

8.“Таълим тўғрисида”ги Қонун қачон қайта қабул қилинган?

А) *1997 йил 29 августда

В) 1992 йил 29 августда

С) 1998 йил 29 августда

Д) 2007 йил 29 августда

9. “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” қачон қабул қилинган?

- A) *1997 йил 29 августда
- B) 1992 йил 29 августда
- C) 1998 йил 29 августда
- D) 2007 йил 29 августда

10. Давлат тест маркази қачон ташкил қилинган?

- A)*1994 йил
- B)1995 йил
- C) 2004 йил
- D) 2005 йил

11. Ўзбекистон таълим тизимида қачондан бошлаб тест синовларида фойдалана бошланди?

- A)* 1992 йил
- B) 1994 йил
- C) 2004 йил
- D) 2005 йил

12. Тестларнинг қандай турларини биласиз?

- A)* психологик, социологик ва педагогик тестлари
- B) психологик, ўқув ва ишлаб чиқариш
- C) илмий, социологик ва ўқув тестлари
- D) педагогик, илмий ва ўқув тестлари

13. Таълим жараёнида қайси тест туридан фойдаланилади?

- A)* Педагогик тестлардан
- B) Социологик тестлардан
- C) Психологик тестлардан
- D) Ўқув ва илмий тестлардан

14. Педагогик тестларга қайсилар киради?

- A)* Предметлар бўйича тестлар
- B) Социологик тестлар
- C) Психологик тестлар

Д) Ўқув ва илмий тестлар

15. Гамоген тестлар тушунчасини аниқланг?

А)* Бир мавзу бўйича тузилган тестлар

В) Бир неча мавзу бўйича тузилган тестлар

С) Битта фан бўйича тузилган тестлар

Д) Бир неча фан бўйича тузилган тестлар

16. Гитероген тестлар деганда нимани тушунаси?

А)* Бир неча мавзу бўйича тузилган тестлар

В) Бир мавзу бўйича тузилган тестлар

С) Битта фан бўйича тузилган тестлар

Д) Бир неча фан бўйича тузилган тестлар

17. Метод сўзи қайси тилдан олинган ва маъноси нима?

А)* юнонча сўз бўлиб, йўл, усул, ҳаракат усули маъносини билдиради.

В) лотинча сўз бўлиб фан деган маънони билдиради

С) арабча сўз бўлиб усул деган маънони билдиради

Д) русча сўз бўлиб усул деган маънони билдиради

18. Инновация сўзи қайси тилдан олинган ва маъноси нима?

А)* лотинча сўз бўлиб, “янгилик киритаман” маъносини билдиради.

В) лотинча сўз бўлиб фан деган маънони билдиради

С) арабча сўз бўлиб усул деган маънони билдиради

Д) русча сўз бўлиб усул деган маънони билдиради

19. Интерфаол сўзи қайси тилдан олинган ва маъноси нима?

А)* инглизча сўз бўлиб, “ўзаро таъсир” маъносини билдиради

В) лотинча сўз бўлиб, “янгилик киритаман” маъносини билдиради.

С) юнонча сўз бўлиб, йўл, усул, ҳаракат усули маъносини билдиради.

Д) русча сўз бўлиб усул деган маънони билдиради

20. Таълим нима?

А) * инсоннинг маълум бир тизим асосида олган билим, кўникма, малакаси ва эгалланган маънавий фазилатлари йиғиндисидир.

В) маълум бир соҳа бўйича билим эгаллаш

С) ёшларни олий ўқув юртига тайёрлаш

Д) ходимларни илмий иш қилишга тайёрлаш

21. Тест нечта турга бўлинади?

А)* 3 та

В) 4 та

С) 2 та

Д) тўғри жавоб йўқ

22. Жамият ҳаётининг модернизациялаш нима?

А)* b, c, d

В) Янги усулларни қўллаш

С) Янада такомиллаштириш

Д) Янгиланиш

23. Тест тузишдаги дастлабки иш нимадан иборат?

А)* Тест режасини ишлаб чиқиш

В) Тестни қимга эканлигини аниқлаш

С) Мавзуни аниқлаштириш

Д) Тест манбасини аниқлаштириш

24. Предметли тестларга қандай нормалар қўйилади?

1 Тестларнинг мазмуни ва кўрсаткич нормалари

2 Ёш нормалари

3 Гуруҳий нормалар

4 Нисбий норма

5 мавзувий норма

6 илмий норма

А)* 1, 2, 3, 4

В) 1, 2, 4, 5, 6

С) 2, 3, 4, 5

Д) 1, 2, 5, 6

25. Психологик тестлар деганда нимани тушунаси?

А)* шахснинг психологик хусусиятларини, унинг интеллектуал томонларини ўрганади ва аниқлайди

В) таълим-тарбия жараёнида билимлар даражасини аниқлайди

С) шахснинг ижтимоий томонларини ўрганади ва аниқлайди

Д) Педагогикада қўлланадиган тестлар

26. Социологик тестлар деганда нимани тушунасиз?

А)* шахснинг ижтимоий томонларини ўрганади ва аниқлайди

В) таълим-тарбия жараёнида билимлар даражасини аниқлайди

С) шахснинг психологик хусусиятларини, унинг интеллектуал томонларини ўрганади ва аниқлайди

Д) Педагогикада қўлланадиган тестлар

27. Мактабда ўзлаштиришни аниқлашга хизмат қилувчи тестлар дастлаб қачон ва қайерда пайдо бўлган?

А)* XIX асрнинг охирида Германияда

В) XIX асрнинг охирида Анлияда

С) XIX асрнинг охирида Францияда

Д) XIX асрнинг охирида Туркияда

ДИДАКТИК МАТЕРИАЛЛАР

1-мавзу бўйича

1-Илова

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўёбга чиқариш босқичлари

2-Илова

Ўзбекистон Республикасида фаолият кўрсатаётган таълим тизими

Тестология тушунчаси

Тестология - шахснинг турли хил хусусиятларини махсус ишлаб чиқилган тестлар ва уларни талқин қилиш усуллари ёрдамида баҳолаш имкониятларини ўрганувчи фан бўлиб, тестолог тестологиянинг назарий ва амалий масалалари билан шуғулланувчи мутахассисдир.

Замонавий тестология етук амалий фан бўлиб, ўзида тест топшириқларини яратишнинг асосий тушунчалари ва терминларини, тамойилларини, шаклларини (тузилишини), мазмунига, қийинлигига қўйиладиган талабларни, тест топшириқларини баҳолаш шкалаларини, яъни тест топшириқлари банкини яратиш бўйича фаолиятни белгиловчи меъёрларни ўзида жамлайди.

Тестология курсининг вазифалари

Тингловчилар томонидан ягона давлат имтиҳонининг аҳамиятини тушунишга ёрдам беришдан; тингловчиларда таълим ютуқларини баҳолашнинг замонавий технологиялари ҳақида, синовларни ўтказиш жараёнини ва очик турдаги топшириқларга битирувчиларнинг берган жавобларини текшириш ва баҳолашни белгиловчи меъёрий хужжатлар мазмуни ҳақида асосий назарий-услубий билимлар тизимини шаклланишига кўмаклашишдан

очик турдаги топшириқларга битирувчиларнинг берган жавобларини текшириш ва баҳолашни белгиловчи кўрсатмалар билан ишлаш; очик турдаги топшириқларга битирувчиларнинг берган жавобларини текшириш ва холис баҳолаш; минтақавий предмет комиссиялари экспертларини мустақил ташкил этиш ва тайёрлаш бўйича кўникмаларини шаклланишига кўмаклашишдан иборат

фандан тузиладиган назорат материалларининг тузилиши ва мазмуни, ҳар хил турдаги (жавобни танлаш, қисқа жавобли, очик турдаги) топшириқлардан мақсадли фойдаланиш, уларни ишлаб чиқиш тамойиллари ва усуллари тўғрисида тушунчаларининг шаклланишига кўмаклашишдан

Таълимнинг асосий мақсади

Таълимнинг асосий мақсади — ўқувчиларга фанлар бўйича назарий билимлар бериш, амалий кўникма ва малакалар ҳосил қилиш, уларда маънавий, ахлоқий фазилатларни тарбиялаш, дунёқарашларини шакллантириш, кенгайтириш ва ривожлантиришдан иборатдир

Тестлар қуйидаги турларга бўлинади

Психологик тестлар
— шахснинг психологик хусусиятларини, унинг интеллектуал томонларини ўрганади ва аниқлайди

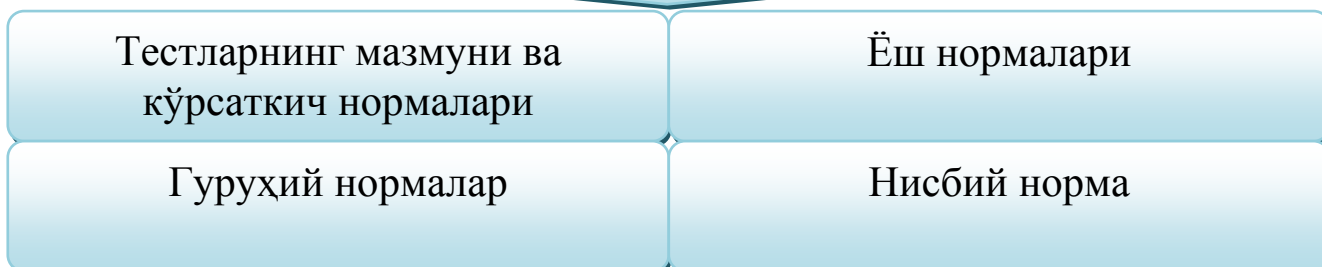
Педагогик тестлар
таълим-тарбия жараёнида билимлар даражасини аниқлайди. Педагогикада қўлланадиган тестлар предмет тестлари деб аталади

Социологик тестлар
— шахснинг ижтимоий томонларини ўрганади ва аниқлайди. Бу ердakўпроқ педагогик тестлар ҳақида тўхталиб ўтишга тўғри келади

Тест топшириқларига қўйиладиган дидактик талаблар.

1. Тест топшириқлари мазмунининг ўқув мақсадига мувофиқлиги;
2. Материал аҳамиятлилиги;
3. Илмий аниқлик;
4. Изчиллик;
5. Тўқислик ва уйғунлик;
6. Ўзлаштириш даражасига кўра табақалашганлиги;
7. Самарадорлик (кумулятивлик);
8. Тил раванлиги ва аниқлиги; бир маънолилик;
9. Вақтнинг қатъий белгиланиши; ихчамлик; мураккаблик меъёри;
10. Тўғри жавобда қўшимча белгиларининг мавжуд эмаслиги;
11. Вариативлик;
12. Шаклан ва мазмунан ўзаро боғлиқлик.

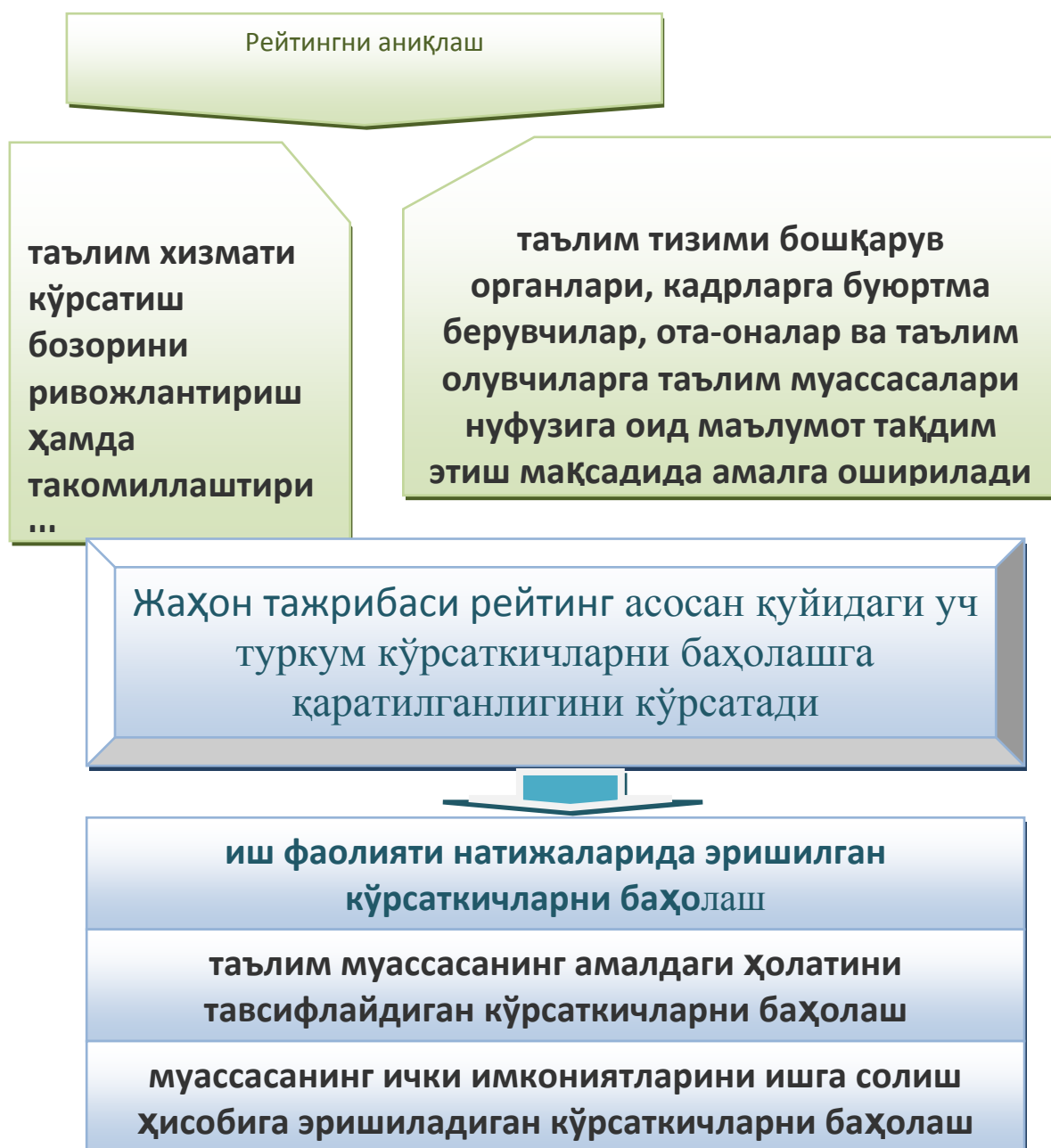
Тест нормалари

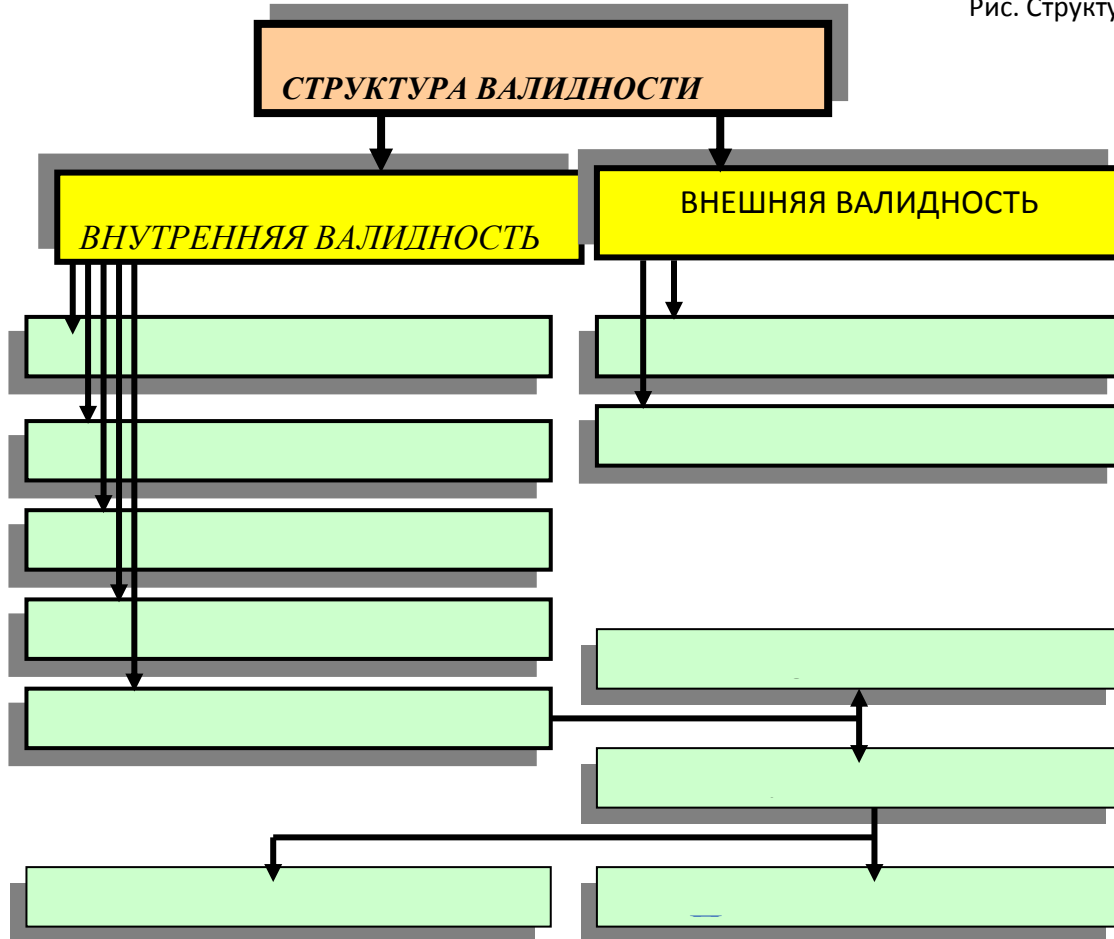

Тест топшириқларини тузишда қуйидаги принципларига амал қилинади.
--

1. Илмийлик;
2. Изчиллик;
3. Ихчамлик ва аниқлик;
4. Формал эмаслик;
5. Мантиқий кетма-кетлик;
6. Системалилик;
7. Умумийлик ва хусусийлик;
8. Оддийлик ёки мураккаблик;
9. Кўргазмалилик;
10. Назария билан амалиётнинг боғлиқлиги;
11. Тафаккурни ривожлантириш;
12. Ижодийлик;
13. Мустақиллик ва онглилик;
14. Табақалаштириш, яъни ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш;
15. Тарбиявийлик;
16. Ўқув дастурига мослик;
17. Вақт жиҳатдан объективлик;
18. Қўллашга мумкинлик.

Рейтинг - бу баҳоланаётган бир таълим муассасасининг бошқасидан устунлигини тавсифлайдиган сон бўлиб, у кўпинча алоҳида кўрсаткичлар йиғиндисига асосланадиган шартли интеграл кўрсаткич сифатида ҳисобланади

• **СТРУКТУРА ВАЛИДНОСТИ**

• **ВНУТРЕННЯЯ ВАЛИДНОСТЬ**

- *Концептуальная*
- *Содержательная*
- *Операциональная*
- *Критериальная*
- *Текущая*
- *Прогностическая*
- *Репрезентативность выборки*

ВНЕШНЯЯ ВАЛИДНОСТЬ

- Перекрестная*
- Конструктная*
- Эмпирическая*
- Очевидная***

Адабиётлар рўйхати

НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2012
2. Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни. Т, 1997.
3. Ўзбекистон Республикаси "Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури". Т, 1997.
4. Автомототранспорт воситалари ва шаҳар электр транспорти воситалари ҳайдовчиларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш билан шуғулланувчи таълим муассасалари ўқувчиларининг билимини баҳолаш учун тест саволларини тузиш ва тест синовларини ўтказиш тартиби тўғрисида Низом (АВ томонидан 30.09.2011 й. 2271-сон билан рўйхатга олинган 29.07.2011 й. Ички ишлар вазирлигининг 7-сон, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 316-сон, Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест марказининг 89-01-2090-сон қарори билан тасдиқланган).
5. Ўзбекистон Республикаси Давлат бошқаруви академияси магистратурасига қабул қилишда тест синовларини ташкил этиш ва ўтказиш тартиби тўғрисидаги Низом (АВ томонидан 01.08.2012 й. 2384-сон билан рўйхатга олинган Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази директорининг 30.07.2012 й. 01-172-сон буйруғи билан тасдиқланган).
6. Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасаларининг бакалавриатига талабаларни қабул қилишда тест синовларини ўтказиш тартиби тўғрисидаги Низом (АВ томонидан 08.07.2011 й. 2242-сон билан рўйхатга олинган Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги давлат тест маркази директорининг 06.07.2011 й. 01-222/1-сон буйруғи билан тасдиқланган).
7. 1998/99 ўқув йилида ЎЗР Олий таълим муассасаларига қабул тўғрисида (ЎЗР ВМ 25.05.1998 й. 228-сонли Қарори).
8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1994 йил 14 майдаги “Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Давлат тест маркази ташкил этиш тўғрисида” ги 258-сонли қарори
9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 24 июндаги 293-сонли «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги қарори.
10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 5 январдаги 5-сонли “Узлуксиз таълим тизими учун давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш тўғрисида”ги қарори;
11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 11 мартдаги “Давлат тест маркази таркибида кадрлар тайёрлаш сифатини назорат қилиш, педагог кадрлар ва таълим муассасалари аттестатсияси бошқармасини ташкил этиш тўғрисида”ги 109-сонли қарори;

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 10 декабрдаги “Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1875-сонли қарори.

13. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 16 февралдаги “Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 25-сонли Қарори.

14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 20 майдаги “Олий таълим муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилиш чора-тадбирлари тўғрисидаги” ПҚ-1533-сон Қарори.

15. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 26 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 278-сонли Қарори.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов асарлари

1. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура.

1-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1996. – 364 б.

2. Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. 2-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1996. -380 б.

3. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1996. – 366 б.

4. Каримов И.А. Бунёдкорлик йўлидан. 4-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1996. – 349 б.

5. Каримов И.А. Янгича фикрлаш ва ишлаш – давр талаби. 5-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1997. -384 б.

6. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидан. 6-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1998. – 429 б.

7. Каримов И.А. Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан курашимиз. 7-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 1999. – 410 б.

8. Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. 8-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2000. – 528 б.

9. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. 9-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2001. – 432 б.

10. Каримов И.А. Хавфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. 10-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2002. – 432 б.

11. Каримов И.А. Биз танлаган йўл – демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли. 11-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2003. – 320 б.

12. Каримов И.А. Тинчлик ва хавфсизлигимиз ўз куч-қудратимизга, ҳамжихатлигимиз ва қатъий иродаимизга боғлиқ. 12-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2004. – 400 б.
13. Каримов И.А. Ўзбек халқи ҳеч қачон, ҳеч кимга қарам бўлмайди. 13-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2005. – 448 б.
14. Каримов И.А. Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари – олий қадрият. 14-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2006. – 280 б.
15. Каримов И.А. Жамиятимизни эркинлаштириш, ислохотларни чуқурлаштириш, маънавиятимизни юксалтириш ва халқимизнинг ҳаёт даражасини ошириш – барча ишларимизнинг мезони ва мақсадидир. 15-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2007. – 320 б.
16. Каримов И.А. Мамлакатимизни модернизация қилиш ва иқтисодиётимизни барқарор ривожлантириш йўлида. 16-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2008. – 368 б.
17. Каримов И.А. Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиз. 17-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2009. – 280 б.
18. Каримов И.А. Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси.// Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатнинг 2010 йил 12 ноябрда бўлиб ўтган кўшма мажлисидаги маъруза.
19. Каримов И.А. Жаҳон инқирозининг оқибатларини енгиш, мамлакатимизни модернизация қилиш ва тараққий топган давлатлар даражасига кўтарилиши сари. 18-жилд. -Т.: Ўзбекистон, 2011. – 280 б.
20. Каримов И.А. Демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш – мамлакатимиз тараққиётининг асосий мезонидир. 19-жилд. - Т.: Ўзбекистон, 2011. – 360 б.
21. Каримов И.А. Бизнинг йўлимиз–демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва модернизация жараёнларини изчил давом эттириш йўлидир. 20-жилд. - Т.: Ўзбекистон, 2011. – 320 б.
22. Каримов И.А. Ўзбекистон халқига тинчлик ва омонлик керак. Т.21. – Т.: Ўзбекистон, 2013.

Асосий адабиётлар

1. Аванесов В.С. Композиция тестовых заданий. Москва, 2002.
2. Временные государственные требования к минимуму содержания профессиональной образовательной программы и уровню подготовки лиц при получении дополнительной квалификации "Тестолог (специалист в области педагогических измерений)". Министерство образования Российской Федерации. Москва, 2000г., 14 стр.

3. Федеральная служба по надзору в сфере образования и науки РФ, Федеральный институт педагогических измерений. Сборник материалов для организации подготовки региональных экспертов ЕГЭ в 2005 г., 26 стр.
4. Фарберман Б.Л. Прогрессивные педагогические технологии. Т.:ИПВССШ. 1999. -84 с.
5. Фарберман Б.Л., Асомов Д.К. Педагогик тестлар ва талабалар билимини назорат қилиш ва баҳолашнинг рейтинг усули. Т.: РЎУИ. 1995. -102 б.
6. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар. – Т.: Истеъдод, 2008, 180-б.
7. Михайлычев Е.А., Норов Ш.К. Дидактические тесты в системе много этапного контроля знаний студентов Бухара. Бух.ТИПШ. 1995.-36 с.
8. Тестология бўйича русча-ўзбекча, ўзбекча-русча изоҳли терминологик луғат-минимум / Техника фанлари доктори Б.М.Исмаиловнинг умумий таҳрири остида. Тошкент: Давлат тест маркази, 2005. Рус ва ўзб. тил. – 136 бет.
9. Ковалева Г.С. Национальный фонд подготовки кадров, Программа развития и совершенствования государственных образовательных стандартов и тестирования (Первый этап). Итоговый отчет. Зарубежный опыт построения и актуальные проблемы развития образовательного тестирования. Москва, 2001 г., 26 стр.
10. Крисиллов В.А. Опыт проведения рейтингов украинских и российских вузов /Крисиллов В.А., М.Л. Слуцкая // Ранжирование высших учебных заведений: состояние, тенденции, проблемы. Коллективная монография / Под. Ред. В.Н. Бержанского. – Симферополь: ДИАЙПИ, 2007, - С.29-41.
11. Қосимов С., Сапаев М., Юсупов А. Рисола. Европа тажрибалари асосида Ўзбекистон олий таълим муассасалари рейтинг тизимини такомиллаштириш. Урганч, 2009 й., 41 бетда.
12. Ўзбекистон Республикаси Олий таълим муассасаларининг 2004-2005 ўқув йили бўйича рейтинг натижалари., ЎЗР ВМ ҳузуридаги Давлат тест маркази, Тошкент, 2005 й.
13. Фарберман Б.Л. Дидактик талаблар. // Маърифат. 1995. 21 июнь.
14. Фарберман Б.Л. Осенки-толқо обоснованные. // Народное слово. 1996 г. 20 ноябрь.
15. “Ахборотнома” илмий-услубий журналининг 2012 йил 1-сон